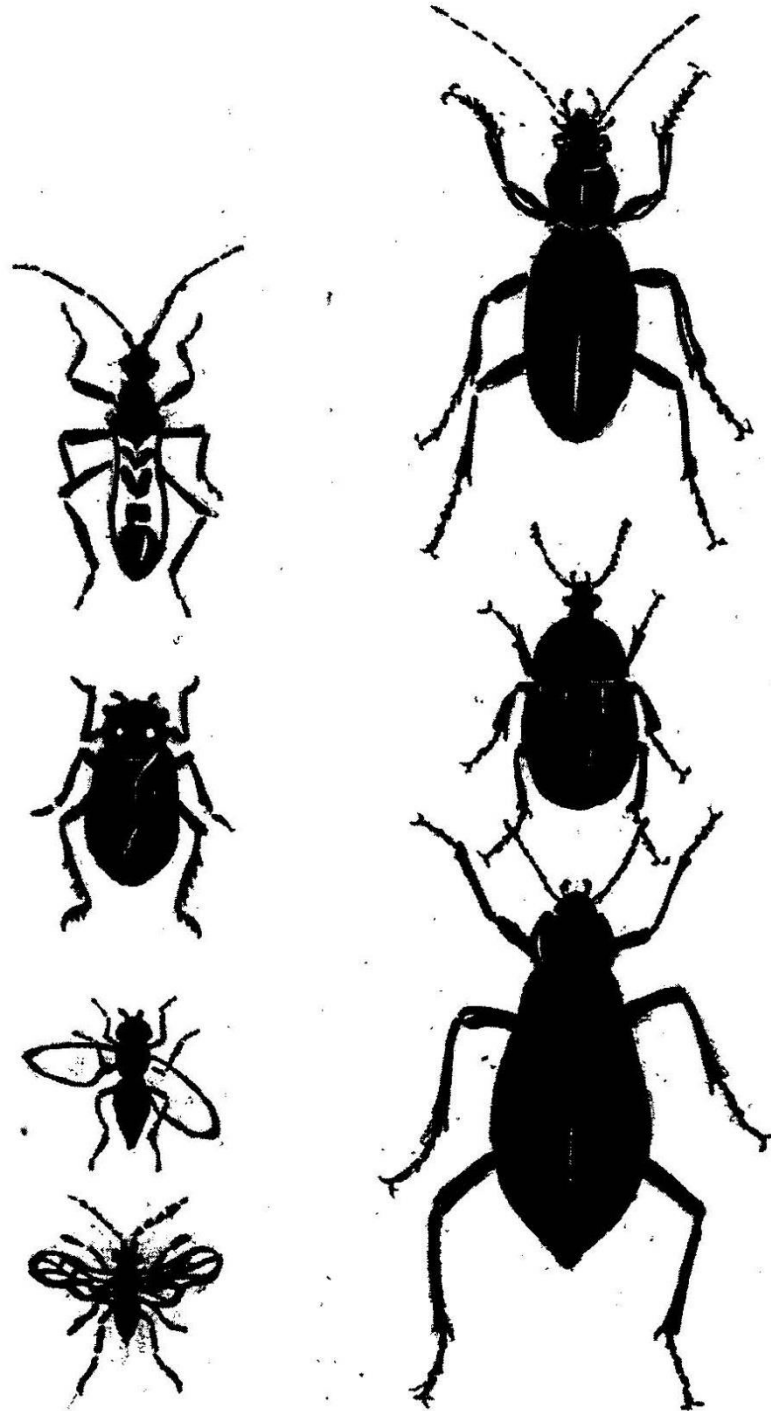

Årsrapport 2008

Nora Biologiska Förening

Ordföranden har ordet.	2
Verksamhetsberättelse år 2008.	3
Exkursionsrapporter år 2008.	5
Några dagfjärilar i Noratrakten – Förr och nu.	13
Växtfynd år 2008.	18
Fågelrapport för Nora kommun 2008.	25
Övriga djurrapporter 2008.	50

Omslagsbild: 7 insekter av Lotta Pettersson.

Ordföranden har ordet

Kära medlem i Nora Biologiska Förening! Du håller nu i din hand den 22:a årgången av föreningens Årsrapport, i detta utförande som en liten tidskrift. Den första skriften av detta slag behandlade år 1987 och innehöll 19 sidor text men inga bilder. De följande ca. 10 åren varierade omfånget mellan 15 och 22 sidor. De senaste åren har skriften svällt till drygt 50 sidor och 2005 kom de första färgbilderna. Omslagsbilderna har varje år utförts av föreningens egna konstnärliga förmågor. Inte mindre än 15 årsrapporter har pryts av Erik Marcussons förnämliga teckningar. Övriga omslagsbilder har gjorts av Magdalena Wennberg-Lavebratt och Lotta Pettersson. Jag hoppas att det även i år blir intressant läsning!

Det har ju hänt en hel del under 2008 som vi kan rapportera om och 17 olika medlemsaktiviteter har gått av stapeln i föreningens regi i form av exkursioner, årsmöte och arbete i naturreservatet Fibbetorp. Dessutom har styrelsemedlemmarna jobbat med en rad frågor och insatser på naturvårdsområdet. Representanter från föreningen var inbjudna till invigningen av det nya naturreservatet vid Stensjön väster om Klacka-Lerberg. En glädjande händelse med ett nytt reservat och under det kommande året (2009) hoppas vi på fler invigningar. Sju nya reservat är på gång i kommunen. Dessutom hoppas vi på en utvidgning av Järleås naturreservat, något vi föreslagit vid upprepade kontakter med Länsstyrelsen.

Det blev ingen Ölandsexkursion under 2008, men denna begivenhet återkommer under 2009. Utflykterna till Knuthöjds mossen har varit mycket uppskattade och kommer att fortsätta.

Har Du tänkt på att maj månad är alldeles för kort?! Den borde vara dubbelt så lång, så man fick plats med alla exkursioner man skulle vilja göra ("Im wunderschönen Monat Mai". *Heinrich Heine*) !!

Peter Bernövall, ordförande

Verksamhetsberättelse 2008

Föreningens 66: e verksamhetsår

Ordförande:	Peter Bernövall
V. ordförande:	Roland Thuvander
Sekreterare:	Anders Carlberg
Kassör:	Lisbeth Uhr
V. Sekreterare:	Charlotte Pettersson
Övriga ledamöter:	Karin Berg och Per Erik Persson
Suppleanter:	För närvarande saknas suppleanter.

Arbetsutskottet har bestått av ordförande, sekreterare och kassör
Naturvårdsrådets ledamöter från föreningen var Peter Bernövall och Roland Thuvander med Lisbeth Uhr och Anders Carlberg som suppleanter.

Revisorer: Ingvar Fransson och Berit Ragné
med Erik Berlin som suppleant.

Valberedning: För närvarande saknas
valberedning. Årsmötet kunde
inte finna några kandidater.

Medlemmar:

Föreningen hade 185 medlemmar vid årets slut, vilket är fem personer färre jämfört med föregående år.

Styrelsesammanträden:

5 styrelsesammanträden hölls under 2008.

Föreningsmöten

Årsmöte: 16.3. Program: Tomas Haraldsson ursprungligen från Frövi numera Stockholm visade bilder och berättade om ”fåglar och kultur i Egypten”. Föredraget var mycket intressant och uppskattat.

Exkursioner:

Antalet exkursioner var 15 under året. (Se särskild redogörelse.)

NATURVÅRDSFRÅGOR

Fibbetorp:

Föreningen har liksom tidigare år handhaft skötseln av Fibbetorps naturreservat.

Övrigt:

Föreningens hemsida

Nora biologiska förening har kvar hemsidan med följande adress: www2.hemsida.net/norabf/ Bertil Sundberg har skapat sidan och sköter uppdateringarna. Här ges information om program, exkursionsreferat, naturreservat i kommunen, färskas fågelobservationer, länkar och annat. NBF har deltagit i Västmanlands Ornitologiska Förenings (VOF) veckoinventeringar av ugglor i mars och nattsjungande fåglar i juni. Redovisningar har skett fortlöpande på NBF:s hemsida.

Natur- och miljövårdsrådet under 2008:

Under året har det varit två inomhusmöten och ett fältbesök.

Ärenden under året har varit:

Eventuell torvtäkt vid Grecksåsar och på Snöbergsmossen.

Borttagande av vandringshinder för öring pågår i Färvilsån och Lerkesån.

Ytterligare en bergtäkt i Skrekarhyttan.

Våtmarken i Ås.

Fältbesöket var till Snöbergsmossen.

Skrivelser och yttranden

NBF har svarat på en remiss angående en reviderad skötselplan av Järleåns naturreservat.

Sjöfågelräkning:

Föreningen deltog för 21:e året i följd. Fullständig redovisning kommer i någon av följande årsrapporter.

Finanser:

Inkomsterna för år 2008 uppgick till 23.676 kr och utgifterna till 23.260 kr. Tillgångarna uppgår till 59.467 kr.

Anders Carlberg

(sekreterare)

Peter Bernövall

(ordförande)

Exkursioner 2008

Tysslingen 15 mars

Årets första exkursion med strålände sol, lugnt, men med litet kyla i luften. Med andra ord en härlig dag!

2460 *sångsvanar* möter (enligt räknarna på plats) i stora vita horder (nåja en del svanar har lerat ner sig ordentligt) ute på fälten och i sjön. De möter inte bara oss utan även övriga besökare som också kommer i stora horder.

Vi kan efter en stunds spanande också upptäcka andra mycket trevliga fåglar. Vad sägs om 50 *bläsgäss*, en *vitkindad gås*, *stjärtand*, *bläsänder*, *krickor*, 300 *tofsvipor* och så *stararna* som gnisslar, sjunger, letar mat, sitter på trådar, flyger omkring, glänser gröna ??!! Det är vår!!

/ Peter Bernövall

Pershyttevandring 24 april

Ett 20-tal personer hade slutit upp den vackra vårkvällen för att få sig till livs lite natur- och kulturupplevelser. Samlingspunkten var som vanligt Pershytte station. Efter en allmän orientering om platsens forna betydelse lästes en dikt om våren som motvikt till förra årets vackra Vinjedikt. ”Nu kommer den grymma våren med sol i tak och vägg.

Mina ögon rinna, och hjärnan är tom som ett urblåst ägg.” etc. av poeten Bo Bergman. Ett postulat som de flesta åhörarna verkade ha svårt att förlika sig med i det strålände vårvädret.

Så påbörjades vandringen med ett besök vid hjulhuset med dess härligt tjärdoftande vattenhjul. Av försärlan sågs eller hördes ingenting, och vi fick därför glädja oss åt den lilla nagelörten och det väldoftande backskärvröet.

Vandringen gick vidare över Rättardammen, förbi den fordom så storslagna slagghögen. Den nästan utblommade tibasten besöktes, i år med flera exemplar. Vi knackade på i den stora hålaspen men varken herr eller fru spillkråka verkade vara hemma.

Vid Vretgruvorna hördes rödhakens tillrande sång och även starens, däremot verkar inte lövsångaren hunnit till våra breddgrader detta år.

Väl framkomna till Kettelgruvans hiskeliga hål förtaltes om Åke Mossbergs plötsliga uppdykande ur detta för många år sedan på sin underjordiska promenad från Åkergruvan, ”Mossbergs infernovandring”? Här kunde järnsparvens rätt hastiga och gälla strof avlyssnas.

Därpå strävade deltagarna traditionsenligt uppför den branta gråbergstippen, och kunde på toppen njuta av den hisnande utsikten över nejden. Bings förträffliga dikt om tippen lästes och våren hälsadens med ett dubbelt vrål.

Vid gården Noraskog hölls ett smärre föredrag om tre av byns bemärkta män, missionären Fredrik Fransson, kanske den mest berömde ”pershyttesonen”, hembygdsforskaren och riksdagsmannen Johan Johansson och mitt emot i den lilla stugan Kertilbo den något mindre kände gruvfogden Per-Olof Svensson.

I en närbelägen ask sjöng några stjärtnesmar och en bit därifrån hördes gårdsmygen. I stenvuren nedanför huset hittades en ny lokal för den lilla ormbunken svartbräken, backtraven och mandelbloman var i knopp. Vidare över den numera asfalterade bäckbron till kolhusets södra gavel där en hel matta nagelört samt det hos oss ovanliga gräset fjällgröe beundrades.

Efter ett par djupdykningar i daggekåpsdjungeln förbi ”magasinet” och Skoghem till vår fikaplatz vid Sundsfallet, där vi kunde pusta ut. Ingen morkulla dök upp i år heller och toppmurklan lyste med sin frånvaro.

Efter kaffepausen gick återfärden via Lockgruvans rutschbana ner till utgångspunkten och då, som en uppenbarelse från ovan denna ljuvliga kväll, drog en morkulla över oss. En värdig slutpunkt på en underbar dag.
/Kjell Sundkvist

Trystorps ekäng 3 maj

Avresa en vacker vårmorgon, under Peter Bernövals ledning, mot Västernärke. Inte gassande solsken, men lugnt, lätt molnighet och en behaglig temperatur.

En vandring i denna ljuva vitsippstid, i ett reservat som Trystorps ekäng, är bland det finaste man kan få uppleva i naturen. Böljande täta vitsippsmattor mellan flerhundraåriga ekar och hasselns buketter av slanka stammar med redan överblommade hängen. Här och var har en ekjätte fallit och kompletterar den biologiska rikedom.

Fågelsången porlar med deltagare som *trädpiplärkor*, *gårdsmygar*, *koltrastar*, *taltrastar*, *svarthättor*, *grönsångare*, *lövsångare*... Och där! Långt borta mot Trystorps slott! En *rödstjärts* genomträngande förstaton! En *stenknäck* knäpper till högt uppe i någon trädkrona och en trädkrypare ”sriar”.

Här och där bryts de bländande vitsippsmattorna av blårodlila vårärts- och lungörtsblommor, bestånd av den köttigt rosa parasitblomman vätteros och där, i kärret(!), den glittrande gröna gullpudran.

Ett besök i fågeltornet vid Vibysjön ger nya upplevelser med 10 par *skäggdoppingar* som av och till framför sin märkliga vårpantomim, näbb mot näbb, med skakande huvuden, utspärrade kragar och ibland med ett sjögrässtrå i näbben.

Nio *tranor* glider över oss på stäck mot norr och *ormvråken* skruvar sig runt över fälten i de allt varmare uppvindarna.

När så solen bryter fram glänsar det till från en svart andfågel med orange näbbbygg som ligger utanför vassbältena i söder. En vacker *sjöorre*! En hane i vårdräkt som rastar på sin väg mot häckplatsen i fjällen eller kanske ryska tundran.

/ Peter Bernövall

Kvismaren 11 maj

En rödstjärt sjöng från kyrkan vid samlingen på torget. Besöket i Kvismaren inleddes med sedvanlig vandring ut till Rysjötornet. Där sågs bland annat gråhakedopping, svarthakedopping och snatteränder. Det var ovanligt få doppingar i år. Efter matsäcksättning och noggrann avspaning av sjön forstsatte färden till Lövholmsparkeringen. Under vandringen ut till Åslaholmen sågs en lärkfalk jaga över Fågelsjön och en dvärgmåsfödosökte över Källviken. En mycket tidig bivråk flög förbi mot Öby kulle.

/ Roland Thuvander

Järleån 15 maj

Annonserad Osetutflykt blev Järleån istället.

Det efterlängttade första regnet på 3 veckor kom den här dagen och de 4 deltagarna tyckte det var trevligare att vandra efter Järleån istället för att fara till Oset. Vi hade ju den frodiga grönskan efter ån som suveränt paraply.

- Fågelsången blev intensiv i regnet och *trastar*, *trädgårdssångare*, *grönsångare* m.fl. var verkligen på alerten. *Drillsnäpporna* svirrade efter ån och vi hörde en *forsärla* och trevligt nog en *skogsduva*. Ett stort bestånd av *vätteros* växte efter stigen och *tvåblad* och *kärrviol* var i knopp.

Vitsippor och gullpudra sjöng dock på sista versen.
/ Lisbeth Uhr

Åsbosjön runt 18 maj

Start klockan 6.00 från Nora torg. För 12:e året i följd gjordes denna cykelexkursion av en tapper liten skara. Det blev en rekordexkursion! Aldrig tidigare har så många fågelarter setts på denna rutt. Totalt 83 arter kunde vi räkna in, att jämföra med tidigare rekord på 76 arter år 2002. Totalt har 116 arter setts under dessa tolv års majexkursioner runt Åsbosjön.

De mest anmärkningsvärda observationerna gjordes i Ås. Precis när vi cyklat ned för Svinamotabacken stod där, på de nysådda fälten, 5 stycken *fjällpipare*, en sällan sedd art i vår kommun. Längre bort på fälten visslade 6 *ljungpipare* sin vemodiga låt. Andra arter som aldrig tidigare setts på denna rutt var *större strandpipare* och *mosnäppa* (4 exemplar).

Vid reningsdammen i Bergsäng möttes vi av en märklig uppenbarelse i form av en and av mycket speciellt snitt. Det rörde sig om en hane som var en korsning mellan *stjärtand* och *gräsand*. På samma lokal möttes vi också av Nerikes Allehandas reporter, som ville göra ett reportage om den märkliga företeelse vi utgjorde som gav oss ut och cyklade tidigt en morgon, oavsett väderlek, för att notera alla fåglar runt Åsbosjön. Det blev en fin artikel i tidningen dagen därpå, med stora bilder i färg.

/ Peter Bernövall

Håkansbodaberget 21 maj

Vi var fyra personer som förväntansfullt promenerade runt i reservatet på den ca fyra km långa stigslingan. Området består av väl bevarad naturskog i starkt kuperat terräng nordväst om Håkansbodasjön. Stigslingan "meandrar" runt i reservatet förbi en liten tjärn, Lopotten och fram till sjön. I östra sluttningen ned mot sjön växer många stora aspar.

Trots att vi smög tyst och försiktigt fram lyckades vi ej upptäcka några av de förväntade fågelarterna som borde finnas i området, ingen tjäder, järpe eller tretåig hackspett syntes. Matsäcken smakade fint vid rastplatsen med fin utsikt över sjön.

/ Roland Thuvander

Knuthöjdsmossen 27 maj

14 personer deltog inklusive Nora kommuns Personalklubbs medlemmar.

En toppenkväll med värme, sol och vindstill, absolut bästa tänkbara väder för en rundvandring på områdets spänger.

Vid starten av slingan kom en lärkfalk svepande och snart hördes både *gök* och *storspov*. Den senare är ju ett extra bonus att höra i dessa tider då storspoven minskat så drastiskt.

I gölarna simmade bl.a. *kricka* med 9 ungar och *knipor* och ett flertal *smålommar* kunde vi studera i kikarna i fint ljus på nära håll. Mot kvällen ökade aktiviteten och lommarna flög mellan gölarna och deras speciella läte ekade över området. Vi såg dock inga ungar. Hela vandringen njöt vi av de rosafärgade *roslingblommorna* som blommar i så riklig mängd här.

Avslutningsvis for vi vidare till Gunnel och Freddy Dahlqvists sommarstuga med grann utsikt över Torrvarpen och här smakade det bra med Gunnels blåbärskaka. En flerårig tradition. Tack för det !
/ Lisbeth Uhr

Fjärilar i Lokatrakten 8 juni

Fjärilsexkursionen under ledning av Claes Eliasson gick av stapeln i mycket varmt ”sommarväder”. Vi var ute för att spana efter framför allt två ovanliga fjärilsarter nämligen **pantermätare** (*Pseudopanthera macularia*) och **väddnätfjäril** (*Euphydryas aurinia*). Resultatet blev mycket lyckat båda arterna hittades utan större besvär. På den första lokalen norr om Loka visade sig pantermätaren efter en liten stunds spanande. Den andra besökta lokalen var Grentorpsmossen där det vimlade av väddnätfjärilar (hundratals) och **makaonfjärilar** (*Papilio machaon*) seglade omkring i det stekande solskenet. De fina observationerna gjorde att vi stod ut med hettan (+30 grader i skuggan) under ganska lång tid.

/ Peter Bernövall

Föreningens ordförande frisläpper en makaonfjäril som infångats för närstudium. Foto: Claes Eliasson.

Nattsångare 14 juni

I var fem personer som träffades kl. 22 i Nora. Första stopp blev Hitorpsbadet Där sjöng tre *rörsångare* i vassen samt en *kärrsångare* och en *näktergal*. Vi fortsatte runt Norasjön och norrut mot bl.a. Tolvsbörd där det satt ytterligare en sjungande *kärrsångare*. Strax söder om Vassland väste två *kattuggleungar* sina hesa tiggäten. Vid Göranstorp tjoade en *kattugglehona*.

I Nyhyttan gjorde vi vårt nordligaste stopp. Det blev det roligaste för vi upptäckte säsongens första *flodsångare*, som satt där bakom ett hus vid Rastälven och oavbrutet ringde fram sin monotona sång. Härligt och vemodigt var det också att höra *storspovens* drillar vid sjön Björken. Här uppe är alltså kommunens enda häckning av denna art som förr var så vanlig i Noras jordbrukslandskap.

Några av oss vände söderut mot Dalbotorpsravinen. Tre *nattskärror* surrade mystiskt i sommarnatten och ytterligare en vid kraftledningsgatan. En *kattuggla* hoade till som avslutning på denna försommarnatt. Vilket härligt ord: försommarnatt.

/ Anders Carlberg

Venakärret 6 juli

Vi var sex deltagare i exkursionen, alla mycket kunniga botanister.

Venakärret är ett 40 hektar stort rikkärr på kalkgrund i Viker. Det är sedan lång tid känt för sin artrika växtlighet. Det är en igenväxningstorvmark. Vena ån rinner utbredd och grund genom kärret. Länsstyrelsen arbetar med att bilda naturreservat.

På väg ut i kärret, inte långt från det hus där vår förenings förste ordförande Ingvar Andersson bodde, såg vi gott om stora höga tuvor av **tuvstarr**, *Carex caespitosa* med typiskt mörkgröna ganska breda blad. Vi kunde också jämföra med **tagelstarr** *Carex appropinquata*, den andra tuvbildande också sällsynta starrarten i kärret. Den har smalare ljusare gröna blad och axen är sammansatta. **Näbbstarr** *Carex lepidocarpa* fanns i små bestånd. Den är sällsynt och brukar anges som ledart för extremrikkärr. **Brunstarr** *Carex acutiformis* växte i ena kanten på kärret. Här och längre nerströms utmed Venaån finns de enda växtplatserna för denna art i Västmanlandsdelen av länet. Där den växer bildar den ofta stora nästan rena bestånd.

Vi sökte efter **myrstarren** *Carex heleonastes* i ett vattenhål med näckrosor ”Ostkakehålet” nära kärrkanten. Det var här den tidigare växte men utan resultat. Här har många under 1900-talet samlat den vilket minskat på en redan liten population. Det kan ha medfört att det vid kärvare förhållandet varit för få exemplar för att den skulle hålla sig kvar. Enligt artdatabankens redovisning är denna rödlistade starrart nu utdöd i länet.

Kärrknipproten *Epipactis palustris* fanns i tusentals och åter tusentals i en del av kärret. Några var i blom men många hade ännu inte vuxit upp i full höjd. Det var svårt att gå här utan att trampa på dem. Det var också gott om **ängsnycklar** *Dactylorhiza incarnata*. Form och färg varierande. De högsta och grövsta var mer än halvmeter höga. De står ofta där det är en del träd och buskar eller inne bland vassen. De flesta var ganska mörkt röda men de ljusaste nästan vita med dragning åt rosa. **Sumpnycklar** *Dactylorhiza traunsteineri* fanns det ett fåtal av. Venakärret är en av de rikaste lokalerna för **majviva** i länet. Men nu var det inte majvivetid. Kärrytor dominerade av **axag** *Schoenus ferrugineus* fanns främst mot kanterna av kärret på lite högre nivå. Ytorna med axagkärr har minskat påtagligt under de sextio år som jag haft möjlighet att följa Venakärret. Det tror jag beror på att Älvlången reglerade om på 1950-talet så att mera vatten kunde tappas vintertid. Det medför att kärret då delvis står under vatten. Axagen är nog inte anpassad för att stå under vatten längre tid eller att växtplatsen inte tjälar. Översvämmad mark tjälar inte. Det har också medfört att martallarna som stod glest ute i det öppna kärret nu är borta.

Det har i olika dokument om Venakärret från länsstyrelsen angetts att vassbältena har ökat i storlek under senare tid och fortsätter att expandera vilket missgynnat andra arter som är viktiga att hålla kvar. Min bedömning är att denna ökning av bladvassen ändå är måttlig. Delar av vassbältena är så glesa att arter som ängsnyckar och axag kan växa inne bland vassen.

I nordöstra delen av kärret har nya täta vassar tillkommit. Men de finns mest på områden som tidigare var grunda vattenytor med nästan vegetationslösa bottenar med tunn detritusgyttja. Dessa vassar har tillkommit under perioder med bäverdämningar i ån som höjt vattnet i den här delen av kärret. Att dämna över våtmarker vintertid är en brukningsform som började användas redan på 1700-talet i jordbruket för att få högre skördar av hö. På överdämnda otjälade kärr gynnas högvuxna starr- och gräsarter och även bladvass. I övre Norrland finns nu några dammängar som naturreservat för att visa en nu ålderdomlig brukningsform. Dämning vintertid är en då del av skötseln. Med de höga vattenflödena vintertid fungerar Venakärret delvis som en dammäng. För att hålla nere omfattning och täthet på bladvassen och hålla uppe arealerna av axagkärr och gynna andra sällsynta rikkärrsväxter finns det nog bara en lösning och det är att se till att Älvlångens reglering ändras så att det blir en naturligt låg vattenföring i Venaån vintertid så att kärret tjälas. Det anses att bladvassens rotstockar är känsliga för att frysa och det skulle hålla tillbaka bladvassen. Vi hade tur med vädret det var svalt utan regn och mygg och knott höll sig borta. På en betesmark såg vi på väg tillbaka ett nu rödlistat ogräs *åkerriättika*. Här fanns tidigare en rik lokal för en annan rödlistad art *sanddraba*. Men det var för sent på sommaren för att se om denna ettåriga vårblomma fanns kvar.
/ Per Erik Persson som ledde exkursionen.

Kvismaren 27 september

Som vanligt i september var vädret inte helt perfekt. Kall västlig vind gjorde sitt till att det var endast två deltagare på utflykten. Detta medförde att det inte var några problem med att hålla ihop bil karavanen vid passagen genom Örebro. Väl framme vid Kvismaren kunde en honfärgad blå kärrhök och en fjällvråk studeras på närhåll från bilen.

Det rastade tusentals tranor vid Västra rakan. Efter inväntan vid den nya observationsplattformen vid Löten (allmänt kallad Dansbanan), av skymningen och tranornas inflygning till övernattningsplatsen i Rysjön kände vi oss lurade. Tranorna flög förbi och landade troligtvis på Hammarmaden. Vi förflyttade oss dit och kunde beskåda tranor inflygandes från alla håll och de landade långt ut på Hammarmaden. Ett nybyggt vindskydd där det för fyrtio år sedan stod en lada skyddade väl mot den kalla västvinden. I skymningen såg vi tusentals tranor landa i den höga vegetationen.

/ Roland Thuvander

NÅGRA DAGFJÄRILAR I NORATRAKTEN – FÖRR OCH NU

Vi gamlingar, som varit med ett tag, minns nog alldeles särskilt 1940-talet med sina stränga vintrar och fantastiska somrar, som var i det närmaste perfekta för fjärilsintresserade. Många arter gynnades rent klimatiskt och jordbruksgifter var ännu inte påtänkta i större omfattning. Naturen bestod verkligen av en väl sammansatt mosaik av olika biotoper, från odikade kärr och mossar till torrängar.

På den tiden startade höskörden vid midsommartid eller strax efter. Det betydde att de arter, t.ex. olika gräsfjärilar, vars larver lever på gräs, hann äta upp sig och gå till förpuppning. Idag ser vi ju alla att höet skördas mycket tidigt och plastas in. Ingen larv överlever detta förfarande och den på 40-talet vanliga **slåttergräsfjärilen** (*Maniola jurtina*) har gått starkt tillbaka och verkar vara helt försvunnen inom vår kommun. Självt såg jag ett exemplar ute vid Hitorp 1975. Därefter saknas alla observationer. Vill man vara säker på att se fjärilen, måste man nog numera besöka Öland, Gotland eller någon orörd kustlokal.

Ett annat bekymmer är att örtfloran håller på att utarmas. Lupiner, hundkäx och kirskaål blir mer och mer dominerande i dikeskanter, vägrenar och liknande marker, som förr beboddes av många dagfjärilarter, men som nu saknar lämpliga näringsväxter. Den kraftigt ökande trafiken bidrar till att decimera antalet individer i en population. Ett exempel är den stora granna **Aspfjärilen** (*Limenitis populi*) som man rätt ofta hittar påkördd och död utmed vägkanten. På små grusvägar med låg trafik kan man idag få se fjärilen sitta och suga vid någon vattenpöl, ofta tidigt på förmiddagen. Den finns ännu här och var på aspmarker i Bergslagen.

En annan stor och iögonenfallande art, som förr var ganska vanlig i kommunen är **hagtornsfjärilen** (*Aporia crataegi*). Jag minns från mina cykelturer förr hur den helvita fjärilen dök upp litet varstans. Den påminner faktiskt om den mer berömda Apollofjärilen, både i flygstil och uppträdande, även om den är ett nummer mindre. Larvens näringsväxt är normalt hagtorn eller slån, men här i Bergslagen duger det med rönn. Jag hittade ofta larverna, men även pupporna, som satt fastspunna i en gördel på trädstammarna.

När skogsbolagen började ta upp jättelika kalhyggen, dukade man samtidigt för älgstammen, som växte explosionsartat. Jag kunde konstatera att rönnslå var särskilt populärt som älgmat. Eftersom hagtornsfjärilens larver lever samlade i kolonier just på smårönnar är det lätt att räkna ut att många råkade bli älgmat. Andra arter, som lever enstaka och utspridda, klarar sådant hot betydligt bättre. Men hagtornsfjärilen finns ju kvar på andra platser, särskilt österut, invänder kanske någon. Där är emellertid näringsväxterna slån och hagtorn.

Den älg finns nog inte, som frivilligt försöker beta på sådana taggbuskar. Detta kanske är räddningen för hagtornsfjärilen, liksom om älgstammen skulle minska i vårt område. Naturligtvis kan också andra faktorer påverka förekomsten som t.ex. parasiter, virus och klimatförändringar.

Sveriges största gräsfjärilsart, **tallgräsfjärilen** (*Oeneis jutta*) förekommer på mossmarker inom vårt distrikt. En speciell sak är att den har 2-årig utveckling och flyger endast under jämna årtal. Det är en fin upplevelse att gå ut på en mosse i juni och se hannen flyga mellan tallarna. Den börjar alltid nerifrån och uppåt i spiralflykt under förhoppningen att finna en hona, som brukar sitta med hopslagna vingar på stammen. Näringssöket gäller särskilt odonblommor och larven lever på olika starrarter.

1940-talets verkliga höjdarart i Noratrakten var den **ljusgula höfjärilen** (*Colias hyale*). Den etablerade sig under ett drygt decennium och flög relativt vanligt på blomrika ängsmarker. Uppträdde i två generationer, dels på försommaren och dels på sensommaren/hösten. Fjärilen är en verklig snabbflygare och man fick slita hårt för att få ett exemplar. Bästa chansen var att stå på pass vid något bra blomsterställe, särskilt med klöver, och ta den vid nektarbesök.

Inom familjen höfjärilar är alltid könen olikfärgade och i fallet hyale är hannen gul och honan mer vitaktig. Den som vill se en hyale idag måste nog chansa på Öland, Gotland eller Skåne, där arten uppträder sparsamt som migrant.

En dagfjärilart, som inte fanns förr, men som expanderat söderifrån till vårt område, är den **mindre tåtelsmygaren** (*Thymelicus lineola*), som glädjande nog har etablerat fina populationer på gräsrika marker. Fjärilen är en ivrig blombesökare och man kan få fina fototillfällen under nektarsuget. Annars är det nog så knepigt, då fjärilen virvlar runt under parningsflykten. Larven lever på flera vanliga grässorter och börjar sitt liv med att spinna ihop bladkanterna till ett skyddande gömställe. Fjärilen flyger som bäst mitt på högsommaren och jag tror att alla som stannar till på en lämplig gräsmark har stora chanser att få uppleva arten.

Det är trevligt att konstatera att den sällsynta **bruna gräsfjärilen** (*Coenonympha hero*) fortfarande finns kvar strax sydväst om Nora runt sjöarna Vikern och Älvtången. Tyvärr har arten i sitt utbredningsområde stadigt gått tillbaka och är nu fridlyst inom hela EU. Ännu på 60- och 70-talen var fjärilen vanlig, speciellt i Dalarna, där man kunde se arten i stort antal på blomrika ängs- och gräsmarker. Värmlands landskapsinsekt.

Stora Mons sandmarker cirka 5 km söder om Nora har alltid varit fina fjärilstrakter. Inte minst när det gäller pärlmorfjärilar, blåvingar och

nätfjärilar. Med litet tur visar sig den stora och vackra **silverstreckade pärlemorfjärilen** (*Argynnis paphia*). I slutet på juli har jag sett den besöka tistlar och vädd på vägkanterna in mot Skymhyttan. Vidare inåt Rökärr, där harsprångsledningen korsar grusvägen, finns fina biotoper, med omväxlande torra och sankmarker. Här flyger i juni den rara **väddnätfjärilen** (*Euphydryas aurinia*). Senare framåt höstkanten kan man lätt hitta larverna på ängsvädd. De lever i stora kolonier inom en spånad mellan väddbladen och övervintrar i denna. I senare stadier, påföljande vår, sprider sig larverna och lever sedan enstaka. Puppstadiet varar 2 till 3 veckor beroende på temperaturen.

En av de största och grannaste fjärilarna i kommunen är **makaonfjärilen** (*Papilio machaon*). Jag glömmer nog aldrig mitt första möte med den. Det skedde på en skolutflykt med cykel i klass 3 under uppsikt av magister Ragnar Ringström. Vi startade vid Järntorgsskolan med sikte på Fransåsen vid Bornsåns utlopp i Norasjön, som låg spegelblank denna solskensdag i slutet av maj. En stadig matsäck var nedpackad i ryggsäcken och allt kändes så där riktigt härligt. Vi passerade Karlslunds gård och fortsatte norrut. Vägkanterna var gula av maskrosor och man märkte att insekterna började kläckas på allvar. Plötsligt flämtade det till ett jättelikt vingpar där framme! En makaon satt och sög nektar på en maskros – hjärtat nästan stannade i bröstet. Den hemmagjorda lilla häven fanns innanför skjortan och som en jagande katt smög jag fram och slog blixtnabbt till över djuret. Makaonen var min och sensationen ett faktum, hela klassen var i uppror. Alla ville ju se, inklusive magistern. Så småningom hamnade fjärilen i en cigarrlåda med celluloid över och jag kunde stolt förevisa den för vänner och bekanta.

Numera är makaonfjärilen inte ovanlig i Bergslagen och man ser den mestadels på försommaren. Jag unnar alla att få se arten och säkraste platserna är nog på någon rätt så sank ängsmark med mycket strätta eller kärrsilja, som är larvens favoritväxter. Men även dill i trädgårdar kan passa utmärkt och en släkting till mig råkade ett år ha ett flertal larver på dillen, som begärligt åts upp. En rolig egenhet hos larven visar sig om den störs – en kraftig s.k. nackgaffel skjuts ut bakom huvudet och avger en myskartad lukt, som påstås skrämna fåglar.

Snart är det vår igen och då dyker de första dagfjärilarna upp. Vi har några arter som övervintrar i fullbildat stadium (imago): **Citronfjäril, Näselfjäril, Påfågelöga, Vinbärsfuks och Sorgmantel**. Någon solig dag i slutet av mars brukar den gula citronfjärilhannen tumla runt på jakt efter den grönvita honan. Tidningarna har alltid en liten blänkare om detta varje år som en mindre sensation. Den som vill fotografera vårfjärilar kan lämpligen söka upp någon björk med skadad bark där saven tränger ut. I avsaknad av blommor brukar

björksav vara en fin näringskälla för fjärilar. Ett annat bra trix att locka till sig t.ex. sorgmanteln är att blanda till ett eget bete bestående av äppelmos, socker och jäst. Efter jäsprocessen stryker man ut blandningen med pensel på trädstammar, som står bra till i solkanter. Det brukar dra fjärilar på långt håll, speciellt vid ljumma, sydliga vårvindar.

En annan rolig och kvick liten gynnare, som kläcker tidigt på säsongen, är **grönsnabbvingen**. Arten är vanlig och ett bra sätt att få se den, är att uppsöka en varm och solig skogskant i lä. Där brukar det finnas ett helt gäng, som sitter på smågranar eller tall och gonar sig i värmen. Titt och tätt jagar de runt i virvlande flykt, ja, det är knappt att man kan följa dem med blicken. I vila sitter de med hopslagna vingar, visande den smaragdgröna undersidan, översidan är helt annorlunda färgad i en gråbrun nyans. Larven kan leva på åtskilliga vanliga växter som blåbär, odon och hallon.

Samtidigt som grönsnabbvingen flyger också årets första blåvingeart, **Tosteblåvingen** (*Celastrina argiolus*). Den är ganska vanlig, men uppträder mera enstaka än grönsnabbvingen. Ibland kan man dock få se den i antal sugande på sälghängen. Fjärilen kan dyka upp på snart sagt alla typer av marker och larven lever på t.ex. brakved, odon, blåbär eller ljung.

En ovanlig blåvinge, som då och då visar sig i våra trakter är **klöverblåvingen**, (*Glaucopsyche alexis*). Min första fyndplats låg alldeles i sydänden på sjön Torrvarpen, men sedan några år finns den även invid sjön Greckens västra sida, i en torr backe med mycket käringtand, som är larvens näringsväxt. Fjärilen flyger ganska tidigt på säsongen och kan i flykten möjligtvis förväxlas med ett par andra arter, varför man bör kolla upp blåvingarna på ”kritiska” biotoper.

Ett närområde med enastående rika sankmarker, som tyvärr förvandlades till soptipp och senare även bebyggdes är Karlsäng. På 40-talet flög här ännu ett flertal sällsynta fjärilar t.ex. **sotnätfjärilen** (*Melitaea diamina*). Man kunde också få se guldvingar, blåvingar och många pärlemorfjärilar. I kanten på järnvägens område växte en del alm och med litet tur kunde **almsnabbvingen** beskådas. Den heter *Satyrium w-album* på latin och helt i enlighet med namnet har fjärilen ett vitt dubbel-W på bakvingens undersida. Släktingen **eldsnabbvingen** (*Thecla betulae*) är också raffinerat tecknad på undersidan, nämligen med en Italien-liknande karta i liten skala. Arten kan dyka upp i gamla fruktträdgårdar, där larven livnär sig på blad och blommor av plommon och körsbär. Annars är det slån som gäller.

På Karlsäng tillbringade jag som liten grabb massor av tid på somrarna. Här var det verkliga eldoradot för en entomolog. Synd bara att de som

bestämde, inte begrep vilken rikedom av både fåglar och insekter, som en gång fanns här.

Till sist vill jag rekommendera att alla intresserade skaffar boken ”Dagfjärilar”, som ingår i serien ”Nationalnyckeln”. Ett förnämligt bokverk med text och målningar i toppklass.

Nora 2009-01-22

Jan Gustafsson

Sotnätfjäril

Foto: Joakim Johansson

Växtfynd 2008.

I augusti besökte Erik Ljungstrand och Eva-Lena Hernod Nora för att kontrollera finnklint (*Centaurea phrygia* ssp. *phrygia*). Finnklinten är ganska vanlig i södra Finland och österut och anses ha kommit till Sverige med svedjefinnarna, troligen som förorening i utsäde. Här i landet är den däremot överallt sällsynt och rödlistad. Den växer på två lokaler i kommunen, Dammsjötorp i Bergsmanshyttan och Rytta-backen i Stadra, som bofast tillhör dessa de sydligaste i landet. Viss tvekan om arttillhörighet fanns, den företer nämligen vissa likheter med den nära släktingen fjäderklint (*Centaurea phrygia* ssp. *pseudophrygia*), med förekomster i Danmark och utefter norska västkusten. I studiesyfte besökte vi en lokal för finnklint i södra Dalarna, Sporrberg, en gammal finnbosättning belägen SO om Grängesberg, en av de rikaste för arten i landet. Här kunde vi konstatera god överensstämmelse med den typ som växer i Nora, nämligen med långt utdragna bihang på holkfjällen. En ny lokal för arten upptäcktes av en slump strax söder om Bastjärn i Ljusnarsbergs kommun, här företrädd av den ”normala” typen. En exkursion, tyvärr med få deltagare, gjordes dagen därpå till Rytta-backen då ytterligare tips om växtplatser erhöles av lokalbefolkningen, den är bl.a. inplanterad på två ställen i trakten och har också invaderat en hygge i närheten av torpet. Jag kunde vid ett senare tillfälle räkna till ca 1700 blommande stjälkar. Vid Dammsjötorp fanns ca 850 do, men här utgör igenväxningen ett hot. Därefter besöktes platsen för Bastnäs f.d. skola, lokal för en art av törel (*Euphorbia*), vilken jag återkommer till vid senare tillfälle.

Botanisten Erik Ljungstrand i aktion.

Foto: Kjell Sundkvist

Nästa stopp gjordes vid en vägkorsning nära Enbergsängs f.d. hpl, växtplats för senblommande ängsgentiana (*Gentianella amarella* var. *amarella*). En del ex. sågs, men blomningen var ej så riklig som föregående år. Färden gick sen vidare till Älvhytteängen, där förtäring intogs. Vid den här tidpunkten på året är de mesta arterna i ängen överblommade, men en hel del av intresse kunde ändå ses, inte minst blåtry (*Lonicera caerulea*), som här kan vara ursprunglig. Däremot kunde vi inte återfinna vippslide (*Aconogonon divaricatum*), som Erik sett här för ett antal år sedan. Vidare till parkeringen nära Ormtjärn där södra delen av Näsmarkerna var målet. Vi vandrade norrut mot det lilla kärret med krissla (*Inula salicina*). På stigen går några smärre kalkhällar i dagen, och på dem växte glädjande nog en del ex. av senblommande fältgentiana (*Gentianella campestris* var. *campestris*), delvis tillsammans med senblommande ängsgentiana. Erik hjälpte också till med bestämningar i fält och en del äldre belägg kontrollerades och i några fall ombestämdes. Förutom en exkursion tillsammans med Lars Asklund till Holmshyttan och Jössaviken, har det botaniska året förflutit lugnt i Nora. Några nya fynd och gamla ej tidigare redovisade följer.

Källdaggkäpa (*Alchemilla glomerulans*): Vikers sn, Vena hage, fuktig svacka O hållmark, ngr ex. Funnen vid exkursionen till Vena hage.

Jättedaggkäpa (*Alchemilla mollis*): Nora sn, Älvstorp vid återvinningen. Första kända förvildade fyndet i kommunen.

Löktrav (*Alliaria petiolata*): 1. Nora sn, Nygatan 15, utanför tomtstaket. 2. Vid promenadstigen utmed Hagbyån vid Ågatan. Fynd av Lisbeth Uhr. Allt fler lokaler upptäcks!

Svinamarant (*Amaranthus retroflexus*): Vikers sn: G. Viker, flertal ex. i trädgårdsland hos Per Erik Persson.

Svensk häggmispel (*Amelanchier confusa*): Nora sn, Älvstorp, nära jv-banken N om Martinvallen. Första noterade fyndet, troligen förbisedd.

Slåttergubbe (*Arnica montana*): Vikers sn, Finntorp, kulle i åkermark ONO husen. Sedd här ett 10-tal år av Tore Persson, Vena. Andra fyndet i nutid i kommunen.

Spåtistel (*Carlina vulgaris*): Vikers sn, Näsmarkerna, svacka nära ”Inulakärret”, 20-tal vinterståndare. Funnen av Michael Andersson m.fl. Lokalen belägen ett 100-tal m. V om den som upptäcktes i samband med botanikdagarna 2004.

Finnklint (*Centaurea phrygia ssp. phrygia*): Nora sn, hygge N väg mot Ekebergstorp NNV Ryttaarbacken, ca 200 ex. Ny delokal. Dessutom odlad vid Galltorp och på ön utanför Björnkulan i Grecken.

Finnklint vid Dammsjötorp.

Foto: Kjell Sundkvist

Knipparv (*Cerastium glomeratum*): 1. Nora sn, Bondborn vid Käven, körvägkant SSV torpet, ngr ex. (Conf. ELj.) Funnen av mig och Karin Eriksson. 2. Ryttaarbacken N-ut, vid vägen mot Ekebergstorp. 1 ex. (Conf. ELj.)

Ängsnycklar (*Dactylorhiza incarnata*): Vikers sn, Finntorp, fuktig vall NO husen, 10-tal ex. Funnen vid exkursionen till Vena hage.

Kardvädd (*Dipsacus fullonum*): Nora sn, St. Mon, grusgrup SO f.d. skola, flera storvuxna ex. Sedd här tidigare.

Jätteslide (*Fallopia sachalinensis*): Nora sn, St. Mon, grusgrup SO f.d. skola, flertal ex.

Hybridforsythia (*Forsythia x intermedia*): Nora sn, St. Mon, grusgrup SO f.d. skola, 1 ex. Första fynd som förvildad? Fynd av mig och ELj.

Jordärtskocka (*Helianthus tuberosus*): Nora sn, St. Mon, grusgrup SO f.d. skola, rikl. (Conf. ELj). Även detta första fynd i kommunen?

Bolmört (*Hyoscyamus niger*): Nora sn, Nora stad, inne på gården vid biblioteket, 1 ex. vid nyuppsatt staket. Fyndet gjort av Lisbeth Uhr.

Ålandsrot (*Inula helenium*): Nora sn, St. Mon, grusgrop SO f.d. skola, 1 ex.
Första fyndet sedan 1860-talet!

Ålandsrot vid Stora Mon.

Foto: Kjell Sundkvist

Praktgulplister (*Lamium galeobdolon ssp. argentatum*): Nora sn, Skärmarboda, Flåten, bron vid Järleån, bestånd. Troligen förvildad från äldre villa i närheten. Ytterligare ett fynd gjort 2007 vid Järle kvarn?

Vätteros (*Lathraea squamaria*): Nora sn, Grecksåsar vid Jakob Elas torp, gräsmatta omedelbart N torpet, 2 ex. Ovanlig växtplats! Funnen av Roland Thuvander vid vår exkursion till Limossen.

Vildkaprifol (*Lonicera periclymenum*): Nora sn, Skärmarboda, Flåten, bron vid Järleån, mest krypande på marken. Är väl också förvildad från den närliggande villan. Den finns fortfarande kvar på sin växtplats i Stadsskogen på en stigkant i närheten av f.d. gjuteriet, där Lars Asklund fann den 1985.

Mahonia (*Mahonia aquifolium*): Nora sn, St. Mon, jordhög vid väg mot grusgrop SO f.d. skola, 1 ex.

Bukettapel (*Malus toringo s. lat.*): Nora sn, Älvstorp, nära banvall N om Martinvallen, 1 mindre träd + 1 buske. (Det. ELj.)

Purpurapel (*Malus x purpurea*): Nora sn, Älvstorp, mln Martinvallen och Lerkesån, 1 mindre träd. Troligen denna art!

Jättenattljus (*Oenothera glazioviana*): Nora sn, Älvstorp, vid återvinningen, fotobelägg! Troligen denna art men släktet svårbestämt! Ett belägg i mitt privata herbarium från f.d. soptippen vid St. Mon är trol. hybrid med jättenattljus inblandad enl. ELj. Ett ytterligare fynd av nattljus gjordes av mig vid Älvstorp på banomr. N Martinvallen, blommorna endast 1-1,5 cm stora! Ny art för kommunen eller svältform av ”vanligt” nattljus? Belägg taget.

Kornvallmo (*Papaver rhoeas*): 1. Nora sn, Sänkemosse i Born, utfylld mark V torpet. Fynd av mig och Karin Eriksson. 2. Nora stad, utkast Baldersgatan 12, NO + jordhög O gammal lada på Dalstaområdet. Funnen av Lars Asklund.

Gropnate (*Potamogeton berchtoldii*): Vikers sn, G. Viker i damm hos Per Erik Persson.

Slån (*Prunus spinosa*): Nora sn, St. Mon, grusgrop SO f.d. skola, 1 buske vid äppelrosen. Funnen av mig och ELj.

Parkrododendron (*Rhododendron catawbiense*): Nora sn, G. Pershyttan vid f.d. Simonstorp på sligdammen långt S-ut, 1 ex. Ej tidigare noterad!

Nordens drottning (kulturros) (*Rosa davurica x rugosa?*): Nora sn, Älvstorp, mln Martinvallen och Lerkesån, 1 buske. (Det. Anette Sandh-Mallalieu.) Ytterligare ett bidrag till rosfloran vid Martinvallen.

”Nordens drottning” vid Martinvallen, Nora.

Foto: Kjell Sundkvist

Mandarinros (*Rosa moyesii*): Nora sn, Nora stad, Björkhagen. Kvarstående tillsammans med ytterligare en obestämd kulturros. Den sistnämnda enl. Olle Asklund planterad vid dåvarande lekplats på 1950-talet. Platsen numera ohävdad och delvis igenväxt.

Bergros (*Rosa pendulina*): Nora sn, Holmshyttan, Jössaviken, kvarstående från odling. (Det. ELj.) Funnen av mig och Lars Asklund.

Kolvhirs (*Setaria italica*): Nora sn, Älvstorp, återvinningen, 2 ex. Funnen här tidigare på 1980-talet vid dåvarande soptipp.

Lind (*Tilia cordata*): Nora sn, i slutning O Lv 244 mln infartsvägarna till Rytta-backen. Flertal småvuxna ex. tillsammans med hassel.

Läkekungsljus (*Verbascum phlomoides*): Nora sn, St. Mon, grusgrop SO f.d. skola, 70-tal ex. (Conf. ELj.) Även kvar på sin växtplats vid Nora stn.

Strandveronica (*Veronica longifolia* var. *longifolia*): Nora sn, St. Mon, grusgrop SO f.d. skola, 2 ex.

Tidigare ej redovisade fynd:

Drakmålla (*Chenopodium schraderianum*): Nora sn, G. Pershyttan, Nybo, ogräs i eternellodling, rikl. Funnen av mig och Erik Marcusson 2005. Enl. Sten Jacobsson tidigare odlad. Borta vid besök på lokalen 2008.

Fjädergilia (*Gilia achilleifolia*): Nora sn, St. Mon, f.d. soptippen, ngr ex. Funnen 1998. (Det. ELj.)

(Äkta) äppelros (*Rosa rubiginosa ssp. rubiginosa*): Nora sn, St. Mon, grusgrop SO f.d. skola, 1 buske. Känd här sedan 1990. (Det. ELj.) I höst upptäcktes ytterligare 5 buskar i en grustagsslänt ca 100 m. S om föregående.

Dessutom återfanns **klippbräckan** (*Saxifraga adscendens*) på sin tidigare växtplats i Vena hage. Per Erik Persson fann bladrosetter förra året, och i år blommade den med ett 50-tal ex. på en kalkhäll österut i hagen.

Per Erik har också meddelat ett eventuellt återfynd av **ängsvide** (*Salix starkeana*) nära vägen mot S. Vena. Återkommer till detta vid senare tillfälle. Några äldre växtlokaler har även återbesökts. Så fanns **granspiran** (*Pedicularis sylvatica*) kvar vid vägen NV Älvamossen. **Lönnmållan** (*Chenopodium hybridum*) återkom med 4 ex. i rabatt vid Baldersgatan 14.

Kjell Sundkvist
Skogsbärsgatan 15
713 33 Nora Tel. 0587/10565

FÅGELRAPPORT 2008 NORA KOMMUN

Året började milt och blåsigt i mitten av februari blev det kallt för att sedan bli milt igen. Mars inledde varmt och blåsigt men från mitten av månaden kom bakslaget med snö och kyla. April blev ganska normal med en mycket varm avslutning. Maj blev solig och varm och värmen höll i sig till andra veckan av juni, som sedan blev regnig och kall. Först tredje veckan i juli kom en veckas sommarvärme. Augusti blev solfattig och regnig och septembervädret var ganska normalt. Slutet av året blev nederbördsrikt med en del kallluftsinflytt och även en del högtryck.

Under år 2008 observerades sammanlagt 187 arter i Nora kommun. Det är en ganska normal artsumma. En för kommunen helt ny art noterades i skägges, som dök upp en dag i Åsbojös vass. Det blev Noras 240:e fågelart.

Andra arter som inte är så vanliga och bara dyker upp vissa år i Nora var bl.a. spetsbergsgås, svärta, större strandpipare, fjällpipare, dubbelbeckasin, svart rödstjärt, skärpiplärka och mindre flugsnappare. Arter som brukar ses näst intill årligen men som saknades 2008 var alfågel, brunand, stjärtand och vitkindad gås.

Mest glädjande detta år är nog att det fortfarande häckar ett par storspov i norr om Nyhyttan och att ett slagugglepar fick ut minst två ungar. Ett bivråkspar fick ut minst en unge.

En bidragande orsak till att artantalet i kommunen är relativt högt är Södra Ås våtmark där många arter noterats som enda plats. Tyvärr har ganska högväxt vegetation vandrat in och vattenståndet är väl lågt för att det ska locka till sig stora mängder änder och vadare. Vi får se vad som händer med denna våtmark i framtiden. Det skulle vara mycket roligt om fler markägare i Nora kommun kunde anlägga liknande våtmarker. De behövs verkligen.

Skogs- och jordbruksbundna häckfåglar fortsätter att minska. Speciellt markhäckande arter går det dåligt för.

1. **Knölsvan** *Cygnus olor*

Vinter: 8 ex. rastade vid Strandpromenaden 9.1 och 4 ex. rast Älvlången 29.1
Övrigt: Endast ett fynd av en sträckande Nora 14.9. Alltså mycket få fynd och inga under häckningstid.

2. **Mindre sångsvan** *Cygnus columbianus*

Vår: 1 ad. str. NO Nora 9.3 och 2 ad. str. NO Dalhem, Pershyttan, 10.3 (Erik Marcusson).

Höst: 1 ex str. S Norasjön 1.11 och 24 ex str. SV Älvlången, 1.11 (Roland Thuvander).

Mest anmärkningsvärt är den stora flock som sträckte den 1 november.

3. **Sångsvan** *Cygnus cygnus*

Ingen konstaterad häckning.

Vinter: Jan. feb.: sedd i Bornsån, Åsbosjön, Norasjön, Järleån och Malmlången.

Dec. Flockar sträckte söderut och en del fåglar rastande i framför allt Norasjön.

Största flock 115 ex. i fyra flockar Älvhyttan, 15.3 (Astrid Andersen).

Flygande sångsvanar.

Foto: Bertil Sundberg

4. **Spetsbergsgås** *Anser brachyrhynchus*

12 ex. str. NO Södra Ås 2.4.

5. **Sädgås** *Anser fabalis*

Vår: Sammanlagt 96 ex. mellan 25.2-2.4.
Höst: Sammanlagt 71 ex. mellan 30.8-2.11.

6. Grågås *Anser anser*

Vår: Sammanlagt 116 ex, mellan 21.2-29.5
Höst: Sammanlagt 113 ex. mellan 19.7- 10.12
Inga observationer i juni, men arten kan mycket väl börja häcka i kommunen.

7. Kanadagås *Branta canadensis*

Vinter: 6 ex. Norasjön 26.1 samt 2 ex. Norasjön och 1 ex. Järleån 21.2. Därefter dagligt observerad fram till november månad.
13 ex. str. SV Nora 10.12 och 8 ex. Södra Ås 24-31.12.
Största flock: 630 ex. Lillsjön, Norasjön 19.10

8. Bläsand *Anas penelope*

Sedd mellan 21.4-18.10 framför allt i Södra Ås våtmark.

9. Kricka *Anas crecca*

Observerad mellan 16.3-8.10.
Största flock : 55 ex. Gyttorps reningsdamm 5.8.

10. Gräsand *Anas platyrhynchos*

Allmän året om.

11. Årta *Anas querquedula*

Observerad i Södra Ås våtmark mellan 5.5-2.6. med som mest tre ex.

12. Skedand *Anas clypeata*

Sedd i Vikern, Gyttorps reningsdamm och Södra Ås våtmark.
1 par Vikern, 20.4. 1 hane Södra Ås våtmark, 29.4. 3 ex. Vikern, 30.4. 1 hane Gyttorps reningsdamm, 30.4. 2 par Gyttorps reningsdamm, 1.5. 1 par Södra Ås våtmark, 27.5-28.5 (Roland Thuvander). 1 honfärgad Gyttorps reningsdamm, 8.7 (Roland Thuvander). 1 honfärgad Gyttorps reningsdamm, 1.10-3.10.

13. Vigg *Aythya fuligula*

Häckning: Två kullar med sammanlagt 13 ungar i Gyttorps reningsdamm.
Sedd mellan 24.3-2.11.

14. Sjöorre *Melanitta nigra*

16 fynd av minst 57 ex.
1 hane Gyttorps reningsdamm, 8-9.4, (Roland Thuvander). 3 par Vikern, 20.4. 1 par Vikern, 22.4. 2 par Vikern, 25.4. 1 par Norasjön, 27.4. 3 ex. Norasjön, 30.4. 4 ex Vikern 1.5. 5 ex. Vikern, 3.5. 3 ex. Älvlången, 4.5 (Roland Thuvander). 1

sträckande Södra Ås, 4.5. 3 ex. Norasjön, 7.5. 5 par Vikern, 7.5. 1 hane Vikern, 9.5 (Roland Thuvander). 1 par Vikern, 10.5. 4 par Åsbosjön, 12.5. 1 par Norasjön, 14.9.

15. **Svärta** *Melanitta fusca*

3 vårfynd av 5 fåglar är fler än vanligt.

1 par Vikern 9.5 (Roland Thuvander). 1 par Älvlången 9.5 (Roland Thuvander).

1 ad. förbiflygande Älvlången 17.5.

16. **Knipa** *Bucephala clangula*

Större flock: 31 ex. rastade Gyttorps reningsdamm 8.4.

Häckfågel och sedd året om.

17. **Salskrake** *Mergus albellus*

Två fynd är tämligen normalt.

1 hona Lillsjön, Vikern, 19.3 (Håkan Lavebratt). 1 hona Älvlången 20.3 (Roland Thuvander).

18. **Småskrake** *Mergus serrator*

Vår: Rastande fåglar har setts mellan 14.4-27.5 11 ex. Norasjön, 2 ex.

Älvlången, 9 ex. Vikern och 2 ex. Fåsjön.

”Sommar”: 1 par i Järleån mellan 10.5-13.6 och 1 hona Nedre Bondborn 5.7 (Bertil Sundberg).

Höst: 1 hona Hammarby 14.9 och 10 honfärgade Åsbosjön 28.9.

19. **Storskrake** *Mergus merganser*

Häckning: 6 ungar Hammarbyån och 3 ungar Vikern.

Vinter: jan.-feb. Som mest 14 ex. Norasjön. Även sedd i Åsbosjön och Älvlången.

Dec. Största flock 21 ex. Norasjön. 2 ex. sedda i Åsbosjön. 2 ex. Vikern 13.12.

20. **Järpe** *Bonasa bonasia*

Inga säkra häckningar men sedd på följande 9 ställen: Finnshyttan, Håkansbodaberget, Kottaberget, Bushagen, Skofthyttan, Älvhyttan, Latorp, Näsmarkerna, söder Pershyttan, (Lennart Axelsson m.fl.).

21. **Orre** *Tetrao tetrix*

Större flockar har setts vid Latorpsmossen, Snöbergsmossen och Timmerön.

Spelande orrtuppar.

Foto: Bertil Sundberg

22. **Tjäder** *Tetrao urogallus*

En spelplats i Vikers socken är rapporterad. Här minskar antalet spelande tuppar snabbt.

Arten är påträffad vid Snöbergsmossen, Limberget, Nyhyttan, Västgöthyttfors, Hultamossen i Vikers, Gåstjärnen, Håkansbodaberget, Gäddtjärnen och väster Skofthyttan. Alltså verkar arten knappt finnas kvar i Nora Bergsförsamling. Det rationella skogsbruket gör att tjäderstammen minskar i snabb takt.

23. **Vaktel** *Coturnix. coturnix*

1 ex. spelade öster Sjövik 8.6.

24. **Fasan** *Phasianus colchicus*

En art på fallrepet.

Sedd i Järnboås under vårvintern, 1 hona kvar Älvhöjden 27.2-16.11 (Astrid Andersen). 1 hane Södra Husby 10.5. 2-5 ex. rymmare Skofthyttan 30.3-12.9 (Lisbeth Uhr m.fl.). Inga fasaner sedda i Järnboås på förvintern och skofthyttefasanerna verkar ha försvunnit ganska snabbt.

25. **Smålom** *Gavia stellata*

Häckningar: 3 rapporterade häckningar i kommunens norra delar. Sammanlagt noterades 4 ungar. (Bertil Sundberg).

I övrigt sedd mellan 1.4-24.9. Största flock: 7 ex. rastade Norasjön 19.4 och 6.8.

26. Storlom *Gavia arctica*

Häckning 1 unge Bjurtjärnen, Moshyttan, 6.7 (Bertil Sundberg). 1 unge Vikern, 21.7 (Roland Thuvander).

Sedd mellan 1.4-27.9. Största flockar 8 ex. i Norasjön, Älvlången och Fåsjön.

Vuxen storlom i Älvlången.

Foto: Roland Thuvander

27. Smådopping *Tachybaptus ruficollis*

1 ex. spelade Södra Ås våtmark 10.5.

28. Skäggdopping *Podiceps cristatus*

Häckning: Möjligen häckade något par i Norasjön. Osäkert om något par häckar i Sjövik, Fåsjön där två ex. observerades 6.4.

Vinter: 1 ex. Norasjön, 15.1 och 1 ex. Norasjön, 1.12 (Roland Thuvander).

I övrigt sedd mellan 15.3-22.11 i Norasjön.

29. Storskarv *Phalacrocorax carbo*

Rapporterad mellan 14.3-6.9 med sammanlagt 66 ex.

Största flock: 23 ex. str. N Åsbofsjön 14.3.

Fåglar har setts rasta i Norasjön, Älvlången och Åsbofsjön.

30. Gråhäger *Ardea cinerea*

Häckning: Alntorpsmossen med okänt antal par. Troligtvis 4-6 par.

Vinter: 1 ex. Hitorp 21.1 (Karin Berg).

I övrigt sedd mellan 9.3-22.11 (Linnea Bernövall).

31. **Bivråk** *Pernis apivorus*

Färre observationer visar nog att arten fortsätter att minska.

Häckning: Fibbetorps naturreservat där en unge sågs komma på vingar.

Övriga fynd under häckningstid: 1 ex. Skärmarboda 11.6 (Magnus Åström, Lotta Enbarr).

Sträckande fåglar: 1 ex. Hyttfallet 6.8, 2 ex. Sunnanlid 9.9 och 1 ex. Älvhytan 11.9 (Roland Thuvander).

32. **Havsörn** *Haliaeetus albicilla*

Sammanlagt 5 observationer av 6 fåglar är något färre än året innan.

Vinter-vår: 1 ex. Norasjön 22.1 (Berit Ragné). 1 ex. Södra Ås, 14.2. 2 ex. Vikern 15.2.

Höst: 1 1K sträckande Älvlången 4.10 (Roland Thuvander).

Vinter: 1 ex. Lillsjön, Norasjön, 24.12 (Peter Eriksson m.fl.).

33. **Brun kärrhök** *Circus aeruginosus*

7 rapporterade fåglar mellan 15.4-10.9. Inga sommarfynd och inga misstänkta häckningsförsök.

34. **Blå kärrhök** *Circus cyaneus*

Sammanlagt 15 sedda fåglar.

Vår: 5 ex. mellan 6.4-13.4. Höst: 10 ex. mellan 2.8-2.10.

35. **Duvhök** *Accipiter gentilis*

Hela 16 fynd, varav 1-2 ex. höll i december till i Nora och satte skräck i bl. a. kajor och tamduvor.

En häckning öster om Älvlången. (Roland Thuvander).

36. **Sparvhök** *Accipiter nisus*

En känd häckning norr om Lindesbysjön. Minst två tiggande ungar 10.8.

I övrigt 34 rapporter ganska jämt fördelat under året.

37. **Ormvråk** *Buteo buteo*

Häckning: Hultamossen i Viker är den enda rapporterade. (Roland Thuvander).

Sedd mellan 18.3-3.10. Två mycket ljusa s.k. börringevråkar är rapporterade.

38. **Fjällvråk** *Buteo lagopus*

Sammanlagt fyra rapporterade fåglar.

Vår: 2 ex. str. NO Södra Ås 3.5. Höst: 1 ex. 5.10 och 1 ex. str. 7.10 Södra Ås.

39. **Kungsörn** *Aquila chrysaetos*

5 observerade fåglar: 1 ex. Åsbosjön 21.2 (Erik Marcusson m.fl.), 1 ad. Enbergsäng 29.2 (Astrid Andersen). 1 ex. Dalhem 31.3 2 (Erik Marcusson). 1 1K str. S Södra Ås 21.9. 1 ex. Nora 19.10 (K G Pettersson).

40. Fiskgjuse *Pandion haliaetus*

Häckning: Stora Stensjön. Rapporterad mellan 10.4-6.9.

41. Tornfalk *Falco tinnunculus*

Ingen rapporterad häckning: detta år.

Vår: 8.4-19.5 Sedd hela denna tid i Södra Ås samt vid ett tillfälle i Skrekarhyttan 6.5 (Roland Thuvander).

Höst: Rapporterad mellan 5.8-28.9 samt en sen observation Södra s 15.11.

42. Stenfalk *Falco columbarius*

Sammanlagt 14 fynd varav två vinterfynd.

Vinter: 1 ad. hane Södra Ås, 19.1 och 21.12. Troligtvis samma ex.

Övriga fynd: 1 ex. str. NO Vikers kyrka, 8.4 (Håkan Lavebratt). 1 honfärgad Södra Ås 21.4 och 18.5 (Leif Fernström respektive Lisbeth Uhr).

Höst: 1 honfärgad Bergsmanshyttan, 7.9. 1 ex. Venakärret, 12.9 (Hans Ljungkvist m.fl.). 1 ex. Södra Ås 2.10, 5.10, 1 hane 2.11 och 21.11. 1 ex. Bergsmanshyttan. 8.11 (Ulrika Bernövall) samt 1 ex. Born, (Peter Bernövall).

43. Lärkfalk *Falco subbuteo*

Häckning: Alntorpsö. Påträffad mellan 30.4-6.9 i Alntorp. Älvhyttan, Åsbosjön, Gytterp och Bengtstorp.

44. Pilgrimsfalk *Falco peregrinus*

Två rapporter: 1 ex. Södra Ås 6.9 Södra Ås och 1 ex. str. S Bergsmanshyttan 13.9.

45. Vattenrall *Rallus aquaticus*

Häckning: Minst en kull med tre ungar i Södra Ås våtmark.

Tidigaste observationen gjordes i Gytterps reningsdamm 18.4. Övrigt endast hörd från Södra Ås våtmark och det intilliggande utloppet av Hagbyån i Åsbosjön mellan 8.5-3.10.

46. Kornknarr *Crex. Crex*

Sex spelande hanar. Självklart kan det röra sig om dubbelräkning då fåglarna kan flytta på sig.

1 ex. Lillsjön, Norasjön 25.5 (Roland Thuvander), 1 ex. Tolvsbörd 26.5-8.6 (Erik Majholm). 1 ex. Smedstorp 31.5-2.6 (Madelene Markert). 1 ex. Södra Ås 2-3.6. 1 ex. Skofthyttan 8.6 samt 1 ex. Flaksjön 12.6-17.7 (Roland Thuvander).

47. **Rörhöna** *Gallinula chloropus*

Endast en observation i Gyttorps reningsdamm 18-19.4 (Roland Thuvander).

48. **Sothöna** *Fulica atra*

Häckning: 3 kullar i Gyttorps reningsdamm minst 8 pulli. Häckning i Södra Ås våtmark.

Sedd i Gyttorps reningsdamm mellan 9.3-2.9. Som mest med 17 ad. 8.4 (Roland Thuvander).

49. **Trana** *Grus grus*

Trolig häckning vid Lillsjön, Norasjön (Boo Vinnerås).

Sedd mellan 6.3-6.9 (Astid Andersen). Största flock 47 ex. str. N Västra Öskevik (Peter Bernövall) och 45 ex. str. Gyttorp 10.4 (Johan Nilsson).

50. **Strandskata** *Haematopus ostralegus*

13 fynd mellan 1.4-20.6 är betydligt fler än året innan.

1 ex. Norra Husby, 1.4 (Rigmor Byttner). 1 ex. Norra Ryssholmen, 14.4. 1 ex.

Järnvägsstationen, Nora, 14.4 (Tomas Uhr). 1 ad. Trångbobadet, Nora, 20.4. 1

ex. Norasjön, 20.4 (Håkan Lavebratt). 1 ad. Bergsmanshyttan, 26.4. 2 ad.

Lillsjön, Vikern, 30.4. 10 ex. r. Norra Ryssholmen, 1.5. 1 ex. Norasjön, 4.5

(Håkan Lavebratt). 2 ad. Lillsjön, Vikern, 11.5. 2 ad. Lillsjön, Norasjön, 17.5. 1

ad. Östra Sund, 14.6. 2 ex. Lejonbacken, 20.6 (Jan Myhlback).

51. **Mindre strandpipare** *Charadrius dubius*

Rapporterad mellan 18.4-12.7.

Häckning: 6 ungar Stora Mon. Som mest 6 ad. och 1-2 ad. upprört varnande Södra Ås våtmark.

Övriga fynd: 1 par rast. Järle Kvarn 10.5 och 1 sp. Lillsjön, Norasjön, 20.5.

52. **Större strandpipare** *Charadrius hiaticula*

2 ad. Södra Ås våtmark 16-18.5 (Roland Thuvander m.fl.).

53. **Fjällpipare** *Charadrius morinellus*

Två fynd av sammanlagt 17 fåglar. Arten är långt ifrån årlig.

12 ex. Bergsmanshyttan 17.5 (Håkan Lavebratt m.fl.). 5 ex. Södra Ås 17-18.5

(Peter Bernövall m.fl.).

54. **Ljungpipare** *Pluvialis apricaria*

Troliga häckningar: Timmerön, Latorpsmossen, Snöbergsmossen

Observerad mellan 9.3-7.7. Största flock: 41 ex. Bergsmanshyttan 3.5.

Ljungpipare häckade troligtvis på Latorpsmossen. Foto: Roland Thuvander

55. Tofsvipa *Vanellus vanellus*

Häckfågel. Sedd mellan 26.2-3.10 (Astrid Andersen).

Rapporterade häckning: Södra Ås våtmark och Snöbergsmossen.

56. Mosnäppa *Calidris temminckii*

Endast påträffad i Södra Ås våtmark mellan 9-27.5 med som mest 4 ex. (Peter Bernövall m.fl.) samt 1 ad. 7.7 (Roland Thuvander).

57. Kärrsnäppa *Calidris alpina*

Tre fynd med 1 ex. vardera i Södra Ås våtmark 17.5, 7.7 samt 12.8.

58. Brushane *Philomachus pugnax*

Sammanlagt 10 fynd i Södra Ås våtmark.

Vår: Sedd mellan 30.4-23.5 med som mest 14 honor 16.5.

Höst: 2 hanar 30.6 och 1 hane 20.7.

59. Dvärgbeckasin *Lymnocyptes minimus*

Samtliga fynd är rastande i Södra Ås våtmark med 1 ex. 30.4, 1 ex. 1.5 samt 2 ex. 9.5.

60. Enkelbeckasin *Gallinago gallinago*

Ett sent fynd: 1 ex. Södra Ås våtmark 13.11.

I övrigt sedd mellan 1.4-1.10. Största samling: 22 ex. Södra Ås våtmark 9.4.

61. Dubbelbeckasin *Gallinago media*

1 spelande Södra Ås våtmark, 5-6.5 (Roland Thuvander m.fl.). 1 rast. Samma lokal 22.5.

Det var första gången det rapporterats om en spelande fågel i kommunen.

62. Morkulla *Scolopax rusticola*

Vinterfynd: 1 ex. rast. Hagbyån 19.1 (Egil Westberg).

I övrigt rapporterad mellan 9.3-14.11.

63. Myrspov *Limosa lapponica*

Tre flockar sågs sträcka SV exakt samma datum, 18/7:

20 ex. och 18 ex. Södra Ås samt 22 ex. Älvhyttan, (Roland Thuvander).

64. Småspov *Numenius phaeopus*

4 fynd av 5 fåglar.

Endast vårfynd: 1ex. + 1ex. str. NO Södra Ås, 3.5. 1 ex. rast. Södra Ås 15.5 samt 2 ex. rast. Bergsmanshyttan 16-17.5 (Håkan Lavebratt m. fl.).

65. Storspov *Numenius arquata*

Häckning: Minst tre ungar Ställbergstorp, Björken, 15.6 (Pelle Karlsson).

Vår: Sammanlagt 15 ex. sågs mellan 11.4-3.5.

Höst: Sammanlagt 8 ex. sågs vid tre tillfällen. 15.6, 18.6 och 10.8.

Mycket glädjande med häckningsrapporten uppifrån norra delen av kommunen.

66. Svartsnäppa *Tringa erythropus*

12 fynd samtliga i Södra Ås våtmark med 1-2 ex..

Sedd mellan 3.5-8.8. Vårsträcket och höststräcket går nästan ihop tidsmässigt.

67. Rödbena *Tringa totanus*

Sedd i Södra Ås våtmark mellan 30.-24.7. Ingen lyckad häckning.

Största flock blev 7 ex. rast 18.7.

68. Gluttsnäppa *Tringa nebularia*

26 fynd och sedd mellan 16.4-10.8 med som mest 5 ex. Södra Ås våtmark 17.5 och 5.7. Även sedd över Nora 2.7 (Peter Bernövall) och Älvhyttan 1.8 (Roland Thuvander).

69. Skogssnäppa *Tringa ochropus*

Sedd mellan 1.4-20.7 med som mest 18 ex. Södra Ås 19.4.

70. Grönbena *Tringa glareola*

Sedd mellan 22.4-8.8, där den största flocken innehöll 60 ex. rast. Södra Ås våtmark 7.7 (Roland Thuvander m.fl.) . Häckning: 2 varnande fåglar, Snöbergsmossen.

71. **Drillsnäppa** *Actitis hypoleucos*
Häckfågel som påträffats mellan 25.4-5.9.

72. **Dvärgmå**s *Larus minutus*
1 2K-fågel Norasjön, 19.7.

73. **Skrattmå**s *Larus ridibundus*
Häckning: Ca 50 ungar Älvlången (Roland Thuvander).
I övrigt sedd mellan 30.3-7.9.

74. **Fiskmå**s *Larus canus*
Häckfågel. Vinter: 2 2K-fåglar 13.1 Södra Husby, (Peter Bernövall). 1 1K-fågel Kvarnbron, Nora 10.12. I övrigt sedd mellan 1.4-4.10.

75. **Silltrut** *Larus fuscus*
2 ex. rast. Vikern 9.5 (Roland Thuvander). 1 ad. rastade på hustak Bergsäng, 31.5 (Erik Olsson, Peter Bernövall).

76. **Gråtrut** *Larus argentatus*
Arten minskar och häckar ännu troligen på Storön, Vikern.
Observerad mellan 26.2-1.11.

77. **Havstrut** *Larus marinus*
Sammanlagt 8 sträckande eller rastande fåglar mellan 29.3-10.11 (Berit Ragné m. fl.).

78. **Fisktärna** *Sterna hirundo*
Häckning: Minst 3 ungar Älvlången 12.7 (Roland Thuvander).
Observerad mellan 29.4-12.8.

79. **Silvertärna** *Sterna paradisaea*
16 ex. str. NO Vikern 25.5 (Roland Thuvander). 1 ad. str. SV Södra Ås 20.7.

80. **Tamduva** *Columba livia*
Påträffad på ca 20 olika platser förutom Nora.

81. **Skogsduva** *Columba oenas*

15 fynd av 34 fåglar: Påträffad under hela häckningssäsongen i Järleåns naturreservat. Dessutom rastande i Södra Ås, Alntorp och Karlsro (Grzegorz Mikusinski m.fl.).

82. Ringduva *Columba oenas*

Häckfågel. Sedd mellan 9.2-18.10.

Största flock: ca.300 ex. Bergsmanshyttan 13.9.

83. Turkduva *Streptopelia decaocto*

1 ex. Dalsta, Nora, 19.3 (Peter Bernövall). Det var flera år sedan sist.

84. Gök *Cuculus canorus*

Inga rapporterade häckningar men sammanlagt 28 rapporter om ropande gökar.

Som mest 4 ex. Stora Stensjön 10.5. Observerad mellan 3.5-9.8.

85. Berguv *Bubo bubo*

Kvar i sitt vanliga revir v. om Nora åtminstone 15.3-20.5.

Övriga fynd: Bergsäng 10.2, 6.9 och 27.10.

86. Sparvuggla *Glaucidium passerinum*

Sammanlagt 32 fynd. Sedd eller hörd vid 21 lokaler.

87. Kattuggla *Strix aluco*

8 häckningar med tiggande ungar: Venakärret, Järnboås kyrka, Karlslund, Vassland, Östra Sund, Karlsro, Alntorp samt Älvhyttan.

I övrigt sedd eller hörd vid Björkborn, Bengtstorp, Nedre Bondborn, Glifsa, Pershyttan, Dalkarsberg, Fogdhyttan, Vikersvik, Roslingstorp, Lilla Mon, Nyhyttan, Skofthyttan, Gamla Viker, Lejonbacken, Skrekarhyttan, Blexberg, Hovmantorpsjön, Fibbetorp Striberg och Oskarsvik.

Troligtvis har det förekommit häckningar vid flera av dessa lokaler.

88. Slaguggla *Strix uralensis liturata*

Häckning: 1 par med minst 2 ungar i norra delen av kommunen, alldeles vid Hällefors kommun.

89. Hornuggla *Asio otus*

1 sp. hane Timansberg, 10.5 (Ulla Olsson, Torbjörn Larsson). 1 sp. hane Sjövik 8.6.

2007: Komplettering: Häckning med två tiggande ungar Timansberg, 14.7 (Ulla Olsson, Torbjörn Larsson).

90. Jorduggla *Asio flammeus*

1 ex. Södra Ås våtmark 9.9.

91. Päruggla *Aegolius funereus*

4 fynd av en art som minskar i kommunen p. g. a. skogsavverkning.

1 ex. Söder Snöbergshult 11.2-16.3. (Roland Thuvander m.fl.). 1 ex. Håkansbodaberget 20.2. 1 ex. v Stora Stensjön 21.5-8.6 samt 1 ex. Trehörningen 21.9.

92. Nattskärria *Caprimulgus europaeus*

Sammanlagt hela 25 spelande fåglar.

Som mest 10 spelande vägen förbi Stensjöarna 28.5-11.7. I övrigt: 1 sp. Karlsro 31.5 (Grzegorz Mikusinski). 2 sp. Övre Dammsjön, 7.6 (Bertil Sundberg). 1 sp. Lerdalen, 11.6 (Roland Thuvander). 1 sp. Blexberg, 11.6 (Roland Thuvander). 1 sp. Stadra, 11.6 (Roland Thuvander). 1 sp. Skrekarhyttan, 12-13.6 (Roland Thuvander). 2 sp. Södra Husby, 12.6. 1 sp. Ämten, 14.6 (Roland Thuvander). 1 sp. Hovmanstorpasjön, 14.6 (Roland Thuvander). 3 sp. Dalbotorpravinen, 15.6 (Roland Thuvander). 1 sp. Östra Sund, 15.6 (Roland Thuvander).

93. Tornseglare *Apus apus*

Häckar oftast under tegelpannor runt om i kommunen.

Sedd i kommunen mellan 12.5-22.8.

94. Kungsfiskare *Alcedo atthis*

Häckning: 7 ungar Törningsdal (Juhani Vuorinen m.fl.).

Övriga fynd: Sedd efter Järleån mellan 2.4-7.9 av flera observatörer.

1 ad. Järlehyttebäcken trumma, 18.6 (Grzegorz Mikusinski). 1 ex. Sågen, Nyhyttan, 13.9 (Bertil Sundberg).

95. Göktyta *Jynx torquilla*

Arten minskar snabbt p. g. a. snabb biotopförändring och stor brist på bohål. Tyvärr inga rapporterade häckningar.

Endast sju rapporterade fynd: 1 s. Skofthyttan 3.5. 1 sj. 5.5 Pershyttan (Lennart Axelsson). 1 sj. Käppstaviken 7-9.5. 1 sj. Nedre Bondborn 8-9.5 (Claes Dyst). 1 sj. Gyttorps ridstall 12.5. 2 ex. Lilla Grytsjön, 23.5 (Roland Thuvander). 1 ad. r. Vassland 8.7 (Bertil Sundberg).

96. Gråspett *Picus canus*

Sammanlagt två fynd: 1 ad. hane Karlsro 25.9. (Grzegorz Mikusinski). 1 ex. Lönnvallshöjden, Valåsen, 14.10 (Göran Eriksson).

Det finns säkert fler att rapportera vid vintermatningarna i kommunen.

97. Gröngöling *Picus viridis*

Rapporterad häckning: Karlslund 13.7 (Lisbeth Uhr) .

Rapporterad från 33 olika platser.

98. Spillkråka *Dryocopus martius*

Rapporterade häckning: Knutsberg och Älvhyttan.

Rapporterad från minst 33 lokaler, så det finns betydligt fler häckningar att upptäcka.

99. Större hackspett *Dendrocopos major*

Häckfågel. Vanlig i kommunen.

100. Mindre hackspett *Dendrocopos minor*

Rapporterade häckningar: minst 2 tiggande ungar Norsbro, Nor, 8.6. Minst 3 tiggande ungar Järleås naturreservat 14.6.

Sammanlagt 45 rapporter. Sedd/och/eller hörd i Knutsberg, Ängalund, Pershyttan, Åpromenaden, Älvhyttan, Dalsta, Dalhem, Venakärret, Kvarnbron, Norra Ås, Gyttorps reningsdamm, Åkerby, Nora Bangård, Karlsro, Glifsa, Skofthyttan, Södra Ås och Bröstorp.

101. Tretåig hackspett *Picoides tridactylus*

En häckning i Dalbotorpravinen med minst 3 tiggande ungar.

Häckande hane av tretåig hackspett med mat i näbben. Foto: Roland Thuvander

Sedd på sammanlagt 9 platser:

1 ad. Håkansbodaberget, 20.2 och 6.4. 1 sp. Älvhyttan, 14.3 (Roland Thuvander). 1 sp. Näsmarkerna, 13.5 (Roland Thuvander) och färskva spår 6.11 (Mikael Andersson). 1 ad. Södra Snöbergstorp, 17.6. 1 honfärgad Lilla Grytsjön, 27.7 (Roland Thuvander). 1 ex. Norra Ås, 1.10 (Monica Aspemyr).

102. Trädlärka *Lullula arborea*

Sedd vid Stora Mons grustag mellan 9.3-9.7 med som mest 9 ex. 9.7. (Karin Berg). 1 ex. väster Stensjöarna 28.5 (Roland Thuvander).

103. Sånglärka *Alauda arvensis*

Arten minskar tyvärr fortfarande. Numer mycket få häckningar i kommunen. Sedd redan 9.2 Södra Ås. Det sista exemplaret rastade vid Oskarsvik 1.11. Största flock: 21 ex. rastade Södra Ås 12.3.

104. Backsvala *Riparia riparia*

Tyvärr inga häckningar i kommunen. Regelbundet födosökte backsvalan vid Södra Ås våtmark mellan 26.4-15.8 med som mest 3 ex.

I övrigt sedd: 5 ex. Åkerby 18.5 (Gunnar Odell). 1 ex. Gyttorps reningsdam 18.5 (Peter Bernövall). 1 ex. Hyttfallet 7.9.

105. Ladusvala *Hirundo rustica*

Häckfågel. Sedd mellan 23.4-13.9. Största flock ca 60 ex. Åkerby (Gunnar Odell).

106. Hussvala *Delichon urbicum*

Häckfågel som minskar. Påträffad mellan 26.4-10.8. Största flock ca 50 ex. Södra Ås våtmark 10.8.

107. Trädpiplärka *Anthus trivialis*

Häckfågel. Observerad mellan 26.4-21.9.

108. Ängspiplärka *Anthus pratensis*

Häckfågel på mossar och våtmarker. Observerad mellan 29.3-2.11.

109. Rödstrupig pipplärka *Anthus cervinus*

Ett vårfynd: 1 str. N Törningsdal 4.5 (Håkan Lavebratt).

3 höstfynd: 1 ex. Digerberget 28.8. 1 ex. Bergsmanshyttan 5.9 och 13.9.

110. Skärpiplärka *Anthus petrosus littoralis*

1-2 ex. rastade Norra Ås 11.9. Arten är inte årlig i kommunen.

Sjungande ängspiålar på Latorpsmossen

Foto: Roland Thuvander

111. **Gulårla** *Motacilla flava*

Trolig häckning: Södra Ås våtmark. Sedd mellan 30.4-12.9.

112. **Forsårla** *Motacilla cinerea*

Säkra häckningar har skett vid två ställen i Järleån, . Dessutom har mycket troliga häckningar skett på många lämpliga lokaler. År 2008 skedde ingen noggrann eftersökning av häckande par.

Observerad mellan 15.3-20.10. Största flock 11 ex. Hyttfallet 10.8.

113. **Sädesårla** *Motacilla alba*

Två marsfynd: 1 ex. Älvhyttan 31.3 (Roland Thuvander). 3 ex. Gyttorps reningsdamm 31.3. Årets sista fynd blev 1 ex Vikern 8.10. (Roland Thuvander).

114. **Sidensvans** *Bombycilla garrulus*

Tidigare delen av året: Sedd mellan 11.1-6.4.

Senare delen av året: Sedd mellan 2.10-16.12. Egentligen kvar året ut.

115. **Strömstare** *Cinclus cinclus*

5 konstaterade häckningar: 5 ungar Järle Kvarn, 4 ungar Hammarby, minst 2 ungar Pershyttan (Erik Marcusson), 5 ungar Lerslätten (misslyckad häckning).

Föda åt ungar Sågen, Nyhyttan, (Bertil Sundberg).

Ej rapporterad mellan 26.5-19.10.

116. **Gärdsmyg** *Troglodytes troglodytes*

Jan.-feb: minst 16 ex. rapporterade. Dec: minst 8 ex. observerade.

117. **Järnsparv** *Prunella modularis*

Rapporterad mellan 24.3-20.10 (Bertil Sundberg).

118. **Rödhake** *Erithacus rubecula*

Vinterfynd: 1 ex. 12.11-31.12 Odengatan 2, Nora, (Berit Ragné, Sverre Persson m.fl.). Observerad mellan 13.3-31.12.

119. **Näktergal** *Luscinia luscinia*

4 sjungande fåglar är något över årsmedeltalet.

1 sj. Hitörpsbadet, 24.5-14.6 (Peter Bernövall, Roland Thuvander). 1 sj.

Göranstorp, 25-27.5 (Roland Thuvander). 1 sj. Sjölundsvik, Åsbosjön, 2-3.6 (Peter Bernövall). 1 sj. Alntorp, 8.6.

120. **Blåhake** *Luscinia svecica*

Vår: 1 hane Södra Ås 20.5

Höst: 1 1K 25.8. 1 hona 26.8. 3 ex. 31.8 alla Södra Ås våtmark. 1 1K (fångad av katt, men ivägflygande) Älvhyttan 10.9 (Roland Thuvander).

121. **Svart rödstjärt** *Phoenicurus ochruros*

1 hane Bushagen 14.4. Arten är ej årlig.

122. **Rödstjärt** *Phoenicurus phoenicurus*

Häckning: Två konstaterade häckningar. 1 kull Norra Husby (Gudrun Jardler). I övrigt rapporterad mellan 5.5-8.6.

123. **Buskskvätta** *Saxicola rubetra*

Häckfågel och rapporterad mellan 29.4-12.9.

124. **Stenskvätta** *Oenanthe oenanthe*

Rapporterad mellan 26.4-21.9. Möjligen en häckning då en ungfågel sågs vid Södra Ås våtmark 7.7.

125. **Ringtrast** *Turdus torquatus*

9 fynd av 10 fåglar är ganska normalt antal.

1 par Lönntorpet, 26.4. 1 hane Trängbobadet, 27.4. 1 hane Södra Ås, 27.4. 1 honfärgad Skofhyttan, 27.4. 1 hona Hagby, 27.4 (Erik Marcusson). 1

honnfärgad. Lindsby cirka 28.4 (Nils Johansson). 1 hane Älvhyttan, 9.5 (Roland Thuvander). 1 honfärgad Södra Ås, 10.5. 1 hane Södra Ås, 11.5.

126. **Koltrast** *Turdus merula*
Allmän och sedd hela året. Ökar kanske något som övervintrare.
127. **Björktrast** *Turdus pilaris*
Påträffad hela året. Ökar i Nora som övervintrare.
128. **Taltrast** *Turdus philomelos*
Rapporterad mellan 31.3-1.11.
129. **Rödvingetrast** *Turdus iliacus*
Rapporterad mellan 31.3-1.11
Stor flock: ca 250 rastade Älvhyttan 9.4 (Roland Thuvander).
130. **Dubbeltrast** *Turdus viscivorus*
Observerad mellan 9.3-2.11 (Håkan Lavebratt).
Stor flock: 30 ex. Alntorp 19.4.
131. **Gräshoppsångare** *Locustella naevia*
1 sj. Åkerby, 21.5-7.6 (Gunnar Odell m. fl.).
Endast ett ex. är numer tämligen normalt. Minskande.
132. **Flodsångare** *Locustella fluviatilis*
1 sj. Nyhyttan, 15.6 (Roland Thuvander m.fl.) och 1 sj. Alntorp, 13.7
Två sjungande fåglar är normalt.
133. **Sävsångare** *Acrocephalus schoenobaenus*.
Sammanlagt fyra sjungande fåglar och en förmodad häckning samt en rastande fågel är fler än antalet de senare åren av denna minskande art.
1 sj. Älvhyttan, 9.5 (Roland Thuvander). Max 2 sj. Hagbyåns mynning i Åsbojön och Södra Ås våtmark samt minst en 1K-fågel. 21.5-8.8. 1 ex. r. Alntorp 6.8.
134. **Kärrensångare** *Acrocephalus palustris*
Sju sjungande fåglar är rapporterade och är fler än året innan.
1 sj. Lillsjön, Vikern, 4-7.6. 1 sj. Göranstorp, 8.6. 1 sj. Norra Ås, 8.6. 1 sj. Ängarna, Nora, 11-14.6 (Roland Thuvander). 1 sj. Tolvsbörd, 14-15.6 (Roland Thuvander). 1 sj. Bengtstorp, 15.6 (Roland Thuvander). 1 sj. Älvhyttan, 18.6-1.7 (Roland Thuvander).
135. **Rörsångare** *Acrocephalus scirpaceus*
Ca 18 fåglar rapporterade mellan 6.5-6.8. Arten försvann ovanligt tidigt från kommunen.

136. **Härmsångare** *Hippolais icterina*

Observerad mellan 13.5-13.7.

137. **Ärtsångare** *Sylvia curruca*

Häckfågel i kommunen. Observerad mellan 29.4-19.9 (Berit Ragné m.fl).

138. **Törnsångare** *Sylvia communis*

Observerad mellan 5.5-18.8

139. **Trädgårdssångare** *Sylvia borin*

Noterad mellan 9.5-30.8

140. **Svarthätta** *Sylvia atricapilla*

Inga vinterfynd. Observerad mellan 26.4-29.9.

141. **Grönsångare** *Phylloscopus sibilatrix*

Observerad mellan 26.4-22.8.

142. **Gransångare** *Phylloscopus collybita*

Observerad i häckningstid: Karlsro 24-29.5 (Grzegorz Mikusinski).

Vår: 11 ex. mellan 16.4-29.5.

Höst: 25 ex. mellan 22.8-18.10.

143. **Lövsångare** *Phylloscopus trochilus*

Rapporterad mellan 25.4-13.9.

144. **Kungsfågel** *Regulus regulus*

Allmän året om.

145. **Grå flugsnappare** *Muscicapa striata*

Observerad mellan 15.5-16.9. Ungfåglar sedda vid Hammarby 10.8.

146. **Mindre flugsnappare** *Ficedula parva*

1 honfärgad r. Älvhyttan 16.9 (Roland Thuvander).

Arten är inte årlig i Nora kommun.

147. **Svartvit flugsnappare** *Ficedula hypoleuca*

Rapporterad mellan 24.4-25.9. Sista datumet är anmärkningsvärt sent.

148. **Skäggmes** *Panurus biarmicus*

1 hörd Åsbojön (Roland Thuvander m.fl.).

NY ART FÖR NORA KOMMUN.

149. **Stjärtmes** *Aegithalos caudatus*

Observerad året om i lämpliga miljöer. Arten tycks glädjande nog inte minska. Största flock 16 ex. Dalbotorpravinen 2.11.

Arten verkar märkligt nog inte minska trots att skogsbiotoper försvinner. En teori är att allt fler hittar fram till talgbollar och liknande under vintern. Det innebär att fler klarar av den allra tuffaste tiden under året. Se bild.

Stjärtmesar vid matning i Bergsäng.

Foto Erik Olsson

150. **Entita** *Parus palustris*

Fortfarande ganska vanlig i lämpliga miljöer. Arten minskar i Sverige.

151. **Talltita** *Parus montanus*

Minskande, men finns i barrskogsmiljöer.

152. **Tofsmes** *Parus cristatus*

Minskande. Finns i barrskogsmiljöer.

153. **Svartmes** *Parus ater*

Finns i barrskogsmiljöer.

154. **Blåmes** *Parus caeruleus*

Allmän

Blåmes, kanske den vanligaste fågeln vid matning i Nora. Foto: Bertil Sundberg

155. **Talgoxe** *Parus major*
Allmän

156. **Nötväcka** *Sitta europaea*
Allmän

157. **Trädkrypare** *Certhia familiaris*
Tämligen allmän.

158. **Törnskata** *Lanius collurio*
Häckning: Ungar har setts vid Vassland 8.7 (Bertil Sundberg). Älvhyttan 10.7 (Roland Thuvander). Bröstorps 17.7. Lilla Grytsjön 3.8 (Roland Thuvander). Skofthyttan 5.8 (Lisbeth Uhr). Nedre Bondborn 7.8 (Bertil Sundberg). Påträffad mellan 2.6-30.8. Ytterligare 10 platser har rapporterats som möjliga häckningslokaler.

159. **Varfågel** *Lanius excubitor*
Tidiga delen av året: 1.1-1.4 från 10 olika lokaler.
Senare delen av året: 20.9-27.12 från 6 olika lokaler.

160. **Nötskrika** *Garrulus glandarius*
Ganska vanlig i skogsmiljöer.

161. **Skata** *Pica pica*
Allmän.

162. **Nötkråka** *Nucifraga caryocatactes*

Sedd i Nora när arten letar frön från cembratallarna framför allt vid järnvägsstationen, som mest med 4 ex. 26.7-6.8 men också vid Dalsta 14.7 (Berit Ragné) och Tingshusgatan 1.11 (Peter Bernövall). Karlsro vid sex tillfällen mellan 7.5- 31.8 (Grzegorz Mikusinski). Vid Järleån 13.6 och 2 ex. 2.11 (Håkan Lavebratt m.fl.). Born 3.7 (Bertil Sundberg) och Bergsmanshyttan 28.9 (Peter Bernövall).

163. **Kaja** *Corvus monedula*

Allmän, men minskande?

164. **Råka** *Corvus frugilegus*

7 fynd av 8 fåglar. 2 str. NO Älvhyttan 13.2 (Roland Thuvander). 1 2K 19.1. 1 ad. 7.4. 1 2K 9.4. 1 ex. 11.4 samt 1 1K 27.10 samtliga Södra Ås. Dessutom 1 ad. Åpromenaden, Nora 8.4.

165. **Kråka** *Corvus corone*

Allmän.

166. **Korp** *Corvus corax*

Inga rapporterade häckningar, men arten är sedd hela året och flera par häckar i kommunen.

Nötväcka

Foto: Bertil Sundberg

167. **Stare** *Sturnus vulgaris*

Häckfågel. Påträffad mellan 8.3-31.10. Inga vinterfynd.
Största flock: Ca 400 ex. rastade Södra Ås 10.5.

168. **Gråsparv** *Passer domesticus*

Endast rapporterad från Nora. Osäkert om arten minskar där.

169. **Pilfink** *Passer montanus*

Tämligen allmän, men se upp. Arten minskar på många platser.

170. **Bofink** *Fringilla coelebs*

Inga vinterfynd. Sedd mellan 11.3-2.11 (Erik Marcusson).

171. **Bergfink** *Fringilla montifringilla*

Vinter Som mest 2 ex. Dalsta 5.1-11.3 (Berit Ragné m.fl.).

Dec: 1 ex. Dalsta 25.12-31.12 (Håkan Lavebratt m.fl.).

I övrigt sedd mellan 2.4-6.11

172. **Grönfink** *Carduelis chloris*

Allmän.

173. **Steglits** *Carduelis carduelis*

Rapporterad alla månader.

Vinter: 1 ex. Villagatan, Nora, 1.1-12.2. 2 ex. Älvhyttan 28.1 (Astrid Andersen).

2 ex. Södra Ås 23-27.12. 1 ex. Alntorp 31.12.

174. **Grönsiska** *Carduelis spinus*

Relativt vanlig nästan hela året.

175. **Hämpling** *Carduelis cannabina*

Sedd mellan 30.3-7.8. Arten fortsätter att minska. Troligtvis häckade något par vid Stora Mon. Observationer har gjorts i Södra Ås, Stora Mon, Älvhyttan och Karlsro.

176. **Vinterhämpling** *Carduelis flavirostris*

7 fynd av 52 fåglar är fler än normalt.

1 ex. 29.3. 1 ex 6.4. 22 ex. 11.4. 20 ex. 16.4. 5 ex. 2.10. 2 ex. 7.10 alla Södra

Ås. 1 ex. Södra Husby, 1.11.

177. **Gråsiska** *Carduelis flammea*

Rapporterad mellan 1.1-27.4 samt 28.8-31.12. Fåtalig den första perioden. Inga sommarfynd.

178. **Mindre korsnäbb** *Loxia curvirostra*

Arten var relativt vanlig från mitten av mars fram till slutet av september. Inga rapporter efter 2 november.

179. **Större korsnäbb** *Loxia pytyopsittacus*

Arten hade något sämre år än normalt. Apporterad mellan 15.3-27.9
Större korsnäbb har setts vid Stensjöarna, Stora on, Latorpsmossen, Snöbergstorp samt Älvhyttan, (Roland Thuvander m.fl.).

Pilfink. Rapportera gärna denna art.

Foto: Bertil Sundberg

180. **Rosenfink** *Carpodacus erythrinus*

Observerad mellan 22.5-10.8 med 22 fynd. Arten minskar.
Sjungande fåglar vid Sjölundsvik, Åkerby, Bushagen, Södra Ås, Tolvsbörd. Älvhyttan, Gyttorps reningsdamm, Venaån, Västra Öskevik, Knutsberg, Skrekarhyttan, Nedre Bondborn, Hammarby, Södra Husby och Östra Sund. Rastande fåglar har också setts vid Alntorp och Stora Mon.

181. **Domherre** *Pyrrhula pyrrhula*

Observerad alla årets månader.

182. **Stenknäck** *Coccothraustes coccothraustes*

Inga vinterfynd. Sedd på flera olika platser mellan 1.4-7.10.

183. **Lappspärv** *Calcarius lapponicus*

6 fynd av 14 fåglar.

Vår: 1 ex. Södra Ås, 19.4.

Höst: 1 ex. str. SO Älvhyttan, 30.8 (Roland Thuvander). 8 ex. rast.

Bergsmanshyttan, 30.8. 1 ex. rast. Bergsmanshyttan, 5.9. 1 ex. förbiflygande Södra Ås, 16.9 och 17.9.

184. **Snöspärv** *Plectrophenax nivalis*

11 fynd.

Vinter-vår: 13 ex. str. NV Norasjön, 20.1 (Håkan Lavebratt). 1 ex. 17.2. 1 ex. 12.3. 60 ex. 19.3. 14 ex. 21.3 och 22.3. 6 ex. 26.3 alla Södra Ås.

Höst-vinter: 2 ex. Skrekarhyttan, 28.10 (Håkan Lavebratt). 1 honfärgad Oskarsvik, 28.10. 4 ex. Södra Ås, 1.11. 4 ex. Born, 27.12 (Roger Karlsson).

185. **Gulspärv** *Emberiza citrinella*

Tämligen allmän i jordbrukslandskapet, men minskar i antal.

Största flock: Minst 100 ex. Alntorp.

186. **Ortolanspärv** *Emberiza hortulana*

Endast observerad vid Södra Ås med 1 ex. 30.8 och 2 ex. 31.8.

187. **Sävspärv** *Emberiza schoeniclus*

Rapporterad mellan 9.3-12.10 (Roland Thuvander).

Fågelhybrider:

Gräsand X Stjärtand 1 hane Gyttorps reningsdamm 16-18.5 (Peter Bernövall).

Kanadagås X Grågås sedd ett flertal gånger år 2008.

Övriga djurgrupper:

Det är verkligen dåligt med rapporter av andra djurgrupper.

Buskmus har setts med 1 ex. Lindesby (Nils Johansson). 3 ex. Älvhyttan (Roland Thuvander).

Vildsvin har setts på några ställen i kommunen.

Vi undrar om och i så fall var det fortfarande finns igelkottar i kommunen. Har de dött ut? Det samma gäller hermelin som förr var ett vanligt däggdjur.

Rapportera dessa och andra däggdjur, kräl- och groddjur samt insekter.

Det går att lägga in dem i artportalen eller meddela till noraanders@tele2.se

/Anders Carlberg för Nora Biologiska Förening.

Bilder från Stensjöreservatet.

Foto: Roland Thuvander